quitur a; lætatur in his quæ dicuntur ſibi *in domum Domini ibimus* b. Chriſtus ſolus cantor, inquit Clemens Alexandrinus c, feras & lapides in homines transformat. Humiliata oſſa per pœnitentiam cum fide atque obedientia: non frangenda, ne tranſiliatur in pœnitendo modus: exultabunt illa, non nimis curata caro, ſed quæ ſuſtentatur ad tolerandum vitam; cor namque & caro exultant d. Adeo humiliata Chriſti oſſa fuerunt in paſſione ut dinumerarentur e, propter quod & Deus exaltavit illum f. Conſopitus eſt Adam ut extraheretur os ad ædificandam Evam *adjutorium ſimile ſibi* g: quoniam *quum infirmamur, tunc potentes ſumus* h, & *quum humiliamur, liberamur* i, ac *vivificamur* k, & *in humilitate memor eſt Deus noſtri* l.

a Cant. 3.6. b Pſ. 121. 1. c in Paran. d Pſ. 83. 3. e Pſ. 21. 18. f Phil. 2. 9. g Gen. 2. 18. h 2. Cor. 12. 10. i Pſ. 114. 7. k Pſ. 118. 71. l Pſ. 135. 23.

Auditui meo dabis gaudium & lætitiam.) Hieronymus, *auditum mihi facies*, חשמיעני *tahſmihhini*, quemadmodum in Pſalm. CXLII. *auditam fac mihi mane miſericordiam tuam* חשמיעני *haſmihheni*, ubi Hieronymus *fac audire*: auditus non externus neceſſariò intelligi debet, multoque minùs objectum, quod gaudium afferat lætitiamque ipſi, ſed ut dixi, bonum ac lætum nuntium cupit David non tam auribus corporis haurire quàm animi intelligentia percipere, ut animus ipſe totus gaudio ac lætitia compleatur. Quocirca nec diſcrimen inter *gaudium lætitiamque*, nec non & in *exultandi* verbo, ut hoc ad corpus, illa pertineant ad animum: Auguſtinus namque *exultationem* legit & *lætitiam*. Senſibus ſuam quoque, poſt reſurrectionem, propriam futuram perfectionem ac felicitatem dubitari non debet. Et in audiendo cantica Divina ſermoneſque divinos aures ipſæ afficiuntur magna voluptate. At ratio non eſt cur de auditu corporeo ſollicitus David nunc potiùs, quàm de viſu ſit, qui nobilior eſt; per quem intraverat velut per feneſtram, adulterii mortifera cogitatione m: unde *aquarum exitus* deducti propter prævaricationem legis n laborando *in gemitu* o. Spiritualiter accipiendus hic auditus illis modis quos attigi, præcipuè ſecundùm conſcientiæ gaudium ex interno teſtimonio bono de condonatis peccatis. In hoc gaudio admitti poſſunt tres gradus quos Thomas diſtinguit: complacentia in affectu per ipſum nomen gaudii: per *lætitiæ* vocem, quaſi dicas lætitiam, dilatatio ad plus percipiendum id quod amatur: Denique per *exultandi* verbum redundantia uſque ad corpus. Caſſiodorus verò refert gaudium ad abſolutionem, lætitiam ad perpetua præmia poſſidenda: ſed quod antè etiam dixi, fortaſſis reſpectum David habuit ad ritum, quod leproſi mundandi auricula liniebatur ſemel ſanguine, poſtea oleo p. Præterquam quod exterior etiam auditus partes in peccato ſuas exercuerat, audiendo de Bethſabee, deque Uria, decebat præterea promtum in audiendo eſſe illum, qui per fidei actum redibat inter alias diſpoſitiones ad juſtitiam; qui obedientiam vovebat Deo qui ſe docturum iniquos pollicebatur q, & laudes Dei annuntiaturum r, qui facilem audientiam ac reſponſa daturus erat ſubditis quos obedientes cupiebat ſibi: Sanctificari priùs oportuit Hebræos, quàm legem audirent ſ. Aſpergi David antea petiit, mundari, lavari: ſed priuſquam *exultent oſſa*, vult audire, ut præcedat animæ ſalus ſalutem corporis.

Poſt reſurrectionem ſenſibus propria futura perfectio ac felicitas.

m 2. Reg. 11. 3. n Pſ. 118. 136. o Pſ. 6. 7. p Lev. 14. 14. q Infer. verſ. 15. r verſ. 17. ſ Exo. 19. 10.

Et exultabunt oſſa humiliata.) Hieronymus, *ut exultent oſſa quæ confregiſti*. Alii, *contriviſti*, *percuſſiſti*, *vulneraſti*, *comminuiſti*. Valet hæc omnia רביה *dicchitha*. Sæpius alibi vertit interpres per *humiliandi* verbum; ſic infrà t *Cor humiliatum* vocatur נרכה *nidcheh*. Pſalmo X. u ſecundùm Hebræos, *in laqueo ſuo humillabit ſe* רבה *iidcheh*: in XXXVII. x *humiliatus ſum nimis* נרבחי *nidchethi*: XLIII. y *humiliaſti nos in loco afflictionis* רביתנו *dicciqithanu*, in LXXXVIII. z *tu humiliaſti ſicut vulneratum, ſuperbum* רבאח *dicchitha*, ex quo intelligitur humiliationem hic ſumi omnibus iſtis locis pro ea quæ ſequitur ex vulneratione, percuſſione, contuſione, confractione: quo item pacto dicitur *humiliari in laboribus cor* a. Unde aliàs redditur etiam idem Hebræum verbo *conterendi*, ut apud Iſaiam b, ut *vivificet cor contritorum* נרבאיתח *nidchaim*. *Humiliatio* iſta *oſſium* & poſt humiliationem exultatio, quo pacto ſumenda ſit, ſatis antea dictum eſt, ſeu præſentis vitæ ſpectes ſtatum ſeu futuræ, atque reſurrectionis. Ad litteram deſignatur poſt acerbiſſimum dolorem reſtituta lætitia. Nam *ſpiritus triſtis exſiccat oſſa* c: *Mœror in corde viri humiliabit eum* d. Et *in mœrore animi dejicitur* e *ſpiritus*. *Videbitis*, ait Iſaias f, *& gaudebit cor veſtrum, & oſſa veſtra quaſi oſſa germinabunt*. Item, *implebit* g *ſplendoribus animam tuam, & oſſa tua liberabit*. Sapiens etiam ait h, quòd *fama bona impinguat oſſa*, nuncius bonus: quaſi dicas, *auditio bona* אמועה טובה *ſemuhhah touah*. Auctor quæſtionum utriuſque teſtamenti, ſpectat humiliationem non ſolùm pœnitentiæ in cilicio & cinere, ſed quia peccatum ipſum humiliat, & quod luxuriæ maximè, quod etiam ipſo verbo *humiliandi* quoque dicitur, ut aliàs notavi. Superborum nequeunt oſſa flecti, elephantorum inſtar, idcirco, nec ubi ceciderint, exſurgent. Tutiùs hinc Auguſtinus colligit eſſe audire quàm docere ſuper oſſa arida peccatorum interfectorum, & diſſipata ſecus infernum i, quæ etiam placere ſtuduerunt hominibus k Deo contempto, & quæ *ſicut cremium* aruerunt l, humore ac medulla gratiæ deſtituta. Si audierint verbum Domini, vaticinante Propheta, ideſt, prædicatore alio ve ſpirituali Patre, aut ipſomet intus loquente Deo, fiet ſonitus & commotio, accedentque ad juncturam ſuam nervi, & carnes aſcendent, extendetur cutis & inſufflabit ſpiritus: *& reviviſcent* m, & ſic tandem exultabunt. Quem curavit Petrus paralyticum conſolidatis baſibus plantiſque, illico ambulavit & exiliis laudans Deum n. Id ſpiritualiter curatis contingit, quæ præ gaudio continere ſe non valent, quin exclamant, *omnia oſſa mea dicent Domine quis ſimilis tibi* o? ſolius Chriſti oſſa non ſunt in cruce comminuta p; quia *agnus tollens peccata mundi*. Meritò hæc uſurpat verba Eccleſia in officio defunctorum ad laudes pro antiphona Pſalmi primi, qui eſt hic ipſe in quo verſamur; *Exultabunt Domino oſſa humiliata*. Quos autem veneratur, ut ſanctos, eorumdemque oſſibus quæ cuſtodit Deus, honorem defert, atque cultum religioſum propter humiliationem, vel illa pro Deo mortis obitæ, vel mortificationis quum eligit *ſuſpendium anima* eorum, & *mortem oſſa* q, ideſt, ut exponit Gregorius r, necaverunt in ſe omnem fortitudinem vitæ exterioris, mentis intentione ad alta ſe ſublevando: quia vaſa fuerunt ac templa Spiritus ſancti, & ipſius Chriſti membra: quia inſtrumenta animæ ad ſanctitatis opera: quia exultabunt in reſurrectione & exaltabuntur: quia perennes nobis quaſi fontes divinorum beneficiorum quæ per ſanctorum merita & per illa velut inſtrumenta promanant. Audiatur unus pro multis Ambroſius ſ: nolo enim immorari. Quòd ſi dicat, inquit, mihi (Vigilantianos videtur convenire) quid honoris in carne jam reſoluta atque conſumta, de qua nulla jam Deo cura eſt? Honoro in carne Martyris exceptas pro Chriſti nomine cicatrices; honoro viventis memoriam perennitate virtutis; honoro per confeſſionem Domini ſacratos cineres; honoro in cineribus ſemina æternitatis; honoro corpus quod mihi Dominum meum oſtendit diligere, quod me propter Dominum mortem docuit non timere. Cur autem non honorent corpus illud fideles, quod reverentur & Dæmones; quod & afflixerunt in ſupplicio, ſed glorificant in ſepulchro? Honoro itaque corpus quod Chriſtus honoravit in gladio, quod cum Chriſto regnabit in cœlo. Hactenus ex Ambroſio. Væ illi qui *moritur robuſtus & ſanus: dives & fœlix cujus viſcera plena ſunt adipe, & medullis oſſa irrigantur* t humanæ conſolationis. Beatus qui repletur *adipe & pinguedine* divinæ u, in cujus oſſibus ignis mittitur *de excelſo* quo erudiatur x. Sicut ignis cum aqua in baptiſmo y rectè conſiſtit; ſic idem cum medulla ſpirituali bene cohæret.

t verſ. 10. u verſ. 10. x verſ. 9. y verſ. 10. z verſ. 11. a Pſ. 106. 12. b c. 57. 15. c Pr. 17. 22. d c. 12. 25. e c. 15. 13. f c. ult. 14. g c. 58. 11. h Pr. 15. 30. i Pſ. 140. 7. k Pſ. 51. 6. l Pſ. 101. 4. m Ez. 37. 10. n Act. 3. 7. 8. o Pſ. 34. 10. p Joan. 19. 36. q Job 7. 15. r Ibid. ſ Ser. de Naz. & Celſ. t Job. 21. 23. 24. u Pſ. 62. 6. x Thr. 1. 13. y Mat. 3. 11.

Vigilantiani Martyrum & ſanctorum honori.

Verſ. 11.) Averte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.

UT læter auditione nuncii boni; ac exultem ipſiſmet oſſibus meis, poſt adeo acerbum mœrorem atque timorem, nec in poſterum convertatur, gaudium, lætitia, exultatio, in triſtitiam, ſed hanc nemo tollat à me z, quæſo Domine me quidem benignis ut oculis aſpicere, faciemque illuminare ſuper ſervum ſerenam tuam, digneris, ne ſi averteris, turbes a: hanc autem ſeveram & vindicem avertere à peccatis meis, & de memoria tua, quaſi è libro memoriali penitus delere,

z Joan. 16. 22. a Pſ. 26. 9.

lere, obtilerare, expungere, eradere, non unam, non alienam, ſed omnes iniquitates meas: deque anima mea ne diſpliceam ipſe ampliùs tibi, ne pœnas de me adhuc repetas, ut reconciliet totus tibi vacuus omni liber reatu peto, ut peccata non numeres & conſideres, ut *non quæras iniquitatem meam & peccatum meum ſcruteris* a. Ego iniquitatem meam cognoſcere me profeſſus ſum, & peccatum ſemper habere præ oculis; declina igitur tu oculos faciem tuam, ab b illis remove *virgam vigilantem* c, ut non punias quia vigilo ipſe ſuper iniquitatibus & peccatis meis. *Signaſti quaſi in ſacculo delicta mea* d, colligata eſt iniquitas, abſconditum peccatum; ne aperias obſecro ſaccum iſtum; ne inſpicias in eum. *In tempore vultus tui* noli me ponere, ut *clibanum ignis* e, noli *obfirmare faciem vultumque* f, vel ponere *ſuper me* g, ſed *firma oculos* h benignitatis tuæ. Ut me videas, non videas peccata mea i, quæ veluti obtendunt velum, nubem, murum, ne videri poſſim à te oculis favorabilibus, & ipſam imaginem quam formaſti in me, quodammodo obtenebrant. Abſit à me maledictio illa, ut in memoriam tuam redeat iniquitas mea, in conſpectu tuo, & peccatum meum non deleatur, vel *matris meæ* k: ipſe gratia tua fretus abſtuli malum *ab oculis tuis* l, magiſque ac magis auferre cupio. A conſcientiæ malæ maculis mundatus fiduciæ plenus dicere poteſt Deo, ut obſervat Euſebius, *faciem tuam Domine requiram, ne avertas faciem tuam à me*: à recentibus verò peccati vulneribus graviter affectus, ac turpitudinem, abſurditatem, fœditatem operum ante oculos ſuos intuens, & pudore opertus, non immeritò Deo tamquam magno Judici dicit; *Averte faciem tuam à peccatis meis*, non autem à me ipſo neque ab anima mea, quæ confitebitur tibi, ſed mei ægrotantis, & malè affecti cura ſuſcepta ſana me. Conſule loci prioris Commentarium noſtrum, & quæ iſtius Pſalmi verſ. 3. dicta ſunt de deletione iniquitatum. Ut ſynonyma ponuntur, *avertere faciem ſuam à peccatis*, &, *iniquitates delere*, ſicut apud Jeremiam m. *Propitiari iniquitati*, &, *peccati non memorari*. Apud Micheam n eadem ſententia res hæc verbis multis exaggeratur cum exclamatione & admiratione, *Quis Deus ſimilis tui, qui aufers iniquitatem, & tranſis peccatum reliquiarum hereditatis tuæ, non immittet ultra furorem ſuum quoniam volens miſericordiam eſt. Revertetur & miſerebitur noſtri: Deponet iniquitates noſtras, & projiciet in profundum maris omnia peccata noſtra.*

a Job. 10. 6. b Greg. 3. paſt. c. 30. c Jer. 1. 11. d Job 14. 17. e Pſ. 20. 10. f Lev. 17. 10. Ezech. 4. 3. Pſ. 33. 17. g Ezech. 24. & Jer. 44. 11. h Pſ. 31. 8. i Aug. in Pſ. 31. k Pſ. 108. 14. l Iſai. 1. 16. m Pſ. 26. 89. m cap. 31. 34.

Conſcientia pura, ut poſſit loqui apud Deum.

Poſſumus præter allatum ſenſum affirmare præ ſumma quadam reverentia Davidem hoc loco poſtulare ut *avertat faciem à peccatis* ipſius, eo modo quo rogavit Chriſtum Petrus *exire à ſe*, quia *peccator* erat o: Centurio, ne intraret *ſub tectum* ipſius p. Etſi enim mundatus, lotus, *ſuper nivem dealbatus* ſit, tamen ante Divinos oculos mundiſſimos, qui non vident, ideſt, quam vident, non approbant iniquitatem, veretur ne adhuc ſit ſordidus. Nam non juſtificatur homo compoſitus Deo q, & lotum quaſi *aquis nivis* ſordibus intingit eum Deus r, (qui repetit etiam in Angelis pravitatem ſ) hoc eſt, inquit Gregorius t, intinctum demonſtrabit. Oritur tanta reverentia & verecundia ex ſui ipſius majore notitia. Nam qui primum, numero ſingulari nominaverat peccatum & iniquitatem (plures expreſſerat loquens de originali, quæ origo plurium eſt; quamvis etiam Hebraicè ibi quoque ſingularis dumtaxat numerus habetur) nunc plures & omnes diſtinctè ponit; quaſi confitens adeo multiplicatas, ut quo plus videret minùs poſſet videre u; & quanto cognoſcendo proficiebat, tanto plures abominationes intra templum animæ ſuæ, tamquam alter Ezechiel x deprehenderet. Impletus *faciem ignominia* quærit nomen Domini y, Dominumque ipſum, ſed pudet ipſum, ac vellet, ut eam Dominus talem non cerneret, ideſt, ut pudoris tanti ruboriſque cauſſam removeret. Ad hæc quando flagitat David averti faciem Dei à peccatis ſuis, perſuadet id perfacilè Deo, ita ut ſit ſatis ad condonandum delendumque peccata, faciem avertere: Quam facile eſt autem deleri vento ac nebulam z, projicere quidpiam poſt tergum a, vel in profundum maris b: præterea in ſereno ſolvi glaciem c, lavare corpus d, auferre aliquid ab oculis alterius e: delere quod ſcriptum eſt, debita remittere, divinæ litteræ teſtantur f, & hoc ultimum in præſenti, ac verſ. 3. penultimum in Evangelio. Quæres quo pacto delere peccata poteſt qui avertit faciem? *Avertere faciem à peccatis* idem eſt quod delere, quatenus illud ſignificat ignoſcere, hoc eſt, non agnoſcere, videlicet ad puniendum & imputandum, ut vera peccata: delere eſt quaſi ex memoria ſeu ex memoriali libro divino, ut dixi, auferre ac veluti pœnitentiam agere ſuper malo, quod cogitaverat Dominus h. Quamquam deletio etiam, ut pridem antè docuimus, habitudinem dicit ad animam, in qua peccata inſint in morem turpium characterum aut figurarum inſcripta & inſculta. Et quum Deus non agnoſcit, & non imputat; ideo facit quia omnino tollit peccata, ut oſtenſum eſt Pſ. XXXI. Myſticè verò dici poſſet Chriſtus faciem avertendo deleviſſe, ignoviſſe, texiſſe peccata noſtra, eo modo quo honeſti filii Noe patris verenda faciebus averſis incedentes, retrorſum pallio quod habebant in humeris injecto, operuerunt i. Nam *ſupra dorſum* Chriſti fabricaverunt peccatores k, & averſis greſſibus incedere, fuit quod filius Dei, Creatorque omnium pateretur pro hominibus; ſic diabolum ut ita dicam.

o c. 7. 18. 19. p Luca 5. 8. q Matt. 8. 8. r Job. 4. 17. ſ cap. 9. 30. t cap. 4. 18. u 9. mor. c. 19. x Pſ. 39. 13. y cap. 8. 6. z Pſ. 82. 17. a Iſai. 44. 22. b cap. 38. 17. c Mich. 7. 19. d Eccl. 3. 17. e Iſa. 1. 16. Jere. 4. 14. hic ſupra verſ. 4. f Iſai. 1. 16. g citat locis Matt. 6. 12. h Ezec. 18. 21. i Gen. 9. 23. k Pſ. 128. 3.

Ex ſui ipſius majore notitia oritur in Deum reverentia & verecundia.

Quærentem l (*nos*) *nulla ad ſpeluncam ſigna ferebant*. Alio artificio uſa eſt Rachel: ſedendo namque abſcondit Deos Laban, *quos abſtulerat* m. Ad eumdem modum quoties peccaſti, toties præferens Deo creaturam, illi gloriam eripuiſti: non deprehendetur hoc furtum tuum, neque punieris, ſi ipſemet abſconderis & ſubduxeris ab oculis Dei, conculcando ea, quæ tanti priùs faciebas, etſi Dei antea hoſtes factos, in capite n, *ſcabellum* ponas *pedum* tuorum o; & operias *charitate multitudinem peccatorum* p; vel certè ſi oppoſuerit faciem Chriſti, ut in eum neceſſariò reſpiciat priùs Pater quàm in peccata tua, & flagellis illius placatus vulneribuſque, avertat faciem ſuam à tuis. Hoc ora q *protector aſpice Deus, & reſpice in faciem Chriſti tui*. Quando Chriſtus digito ſcribebat *in terra* r, avertebat faciem à peccatoribus. Sed ad peccata ipſa convertebat. Quamvis in eo ipſo declarabat miſericordiam, quòd non in *ungue adamantino* ſ, nec in pariete t, ſed ubi facilè deleri poſſent ſcribebat, ſcilicet in ſolo & in pulvere.

l Virg. 8. Æneid. m Gen. 31. 34. n Thren. 1. 5. o Pſal. 119. 1. p 1. Pet. 4. 8. q Pſ. 83. 10. r Joan. 8. 8. ſ Jer. 17. 1. t Daniel. 5. 5.

Facies Chriſti Deo opponenda eſt à peccatore pœnitente. Chriſti ſcribentis in terra, interpretatio.

Averte faciem tuam à peccatis meis.) Hieronym. *abſconde*, quod valet הסתר *haſſcher*, vel *abſcondere fac*. Chald. *amove* סלק *ſallk*, & pro, *faciem tuam* ex eadem paraphraſi אפך *appach*, verti poteſt *furorem tuum*. Ludit Auguſt. in paranomaſia Latina. Peccatum unde ſe Deus, inquit, non avertit, advertit, ſi advertit, animadvertit, ideſt punit: avertendo delet, advertendo ſcribit: tu peccatum ante faciem tuam converte, ſi vis ut inde Deus faciem ſuam avertat. Item u: niſi Deus avertit, evertit, ſicut enim fluit cera à facie ignis, ſic pereunt peccatores à facie Dei. Ubi *faciem* ſumit pro ira, quo pacto ſæpius alibi accipitur. Rurſus x: Tu noli eſſe ante te, ut ſis ante Deum: ſi vis ut avertet faciem à peccatis, tu ipſe à te averte faciem tuam, à te leva oculos ad illum, non tibi ſed illi placere deſiderans. Præterea y tu agnoſce, ut ille ignoſcat: videre Dei animadvertere eſt, & punire; ideo ut judex quod punit animadvertere dicitur, ideſt animum illuc vertere, intendere utiq; ad puniendum: tu à peccatis faciem noli avertere, ſi vis ut Deus ab ipſis avertat faciem ſuam. Deniq; qua fronte impudentiæ inquit z tunc volet averti faciem Dei à peccatis ſuis, qui nunc toto corde non dicit, quoniam facinus meum ego agnoſco, *& peccatum meum ante me eſt ſemper?* Quo pacto, quæſo, Deus dignatur ignoſcere, quod in ſe ipſe homo dedignatur agnoſcere. Adde, illum ſecurè dicere Deo, *non tradas me calumniantibus me* a, qui poteſt dicere, *feci judicium & juſtitiam* b, & propitiationem apud Deum invenire, qui propter legem ipſius illum ſuſtinet c. Gregor. non hic quidem ſed alibi legit d, *averte oculos tuos à peccatis meis*. Cur numero plurali nominet David *peccata*, & infrà *iniquitates*, quum priùs numero ſingulari ſit uſus, cauſſas attigi antea. Non ſatis intelligo quomodo Hieron. exponat, ſive is qui nomine illius inſignitur, petere Davidem ut Deus deleat iniquitates præteritas, præſentes, futuras, niſi de futuris ita intelligat, ut ſi quando contingat alias admittere, illas tunc delere dignetur. Auctor quæſtionum utriuſq; teſtamenti e reſpondet, Davidem non ſuam ſolius cauſſam agere, qui etiam audierat peccatum ſuum translatum f, ſed ſub accuſatione ſine occa-

In paronomaſia advertendi, avertendi, animadvertendi, Auguſtini locus. u q. 150. in Exod. x in Pſ. 122. y in Pſ. 44. z in l. 50. ho. in 50. cap. 4. Deus cur dignetur ignoſcere, quod in ſe homo dedignatur agnoſcere. a Pſ. 118. 121. b ibid. c Pſ. 129. 4. d 3. Paſt. adm. 30. e q. 112. apud Aug. tom. 4. f 2. Reg. 12. 13.

occaſione peccati ſui, totius populi miſerias narrare. credi poteſt; tùm vero intelligere de peccatis quæ idcircò *aliena* nominantur, quia noſtra aliqua culpa committuntur ab aliis. Talibus peccatis aliàs *a* parci ſibi flagitavit; & Nathan ei dixerat *b*, quòd *blaſphemare feciſſet populum*: nec eſt improbabile ſimilia iis quæ commiſerat David peccata ipſius exemplo alios poſtea perpetraſſe.

Et omnes iniquitates meas dele.) Auguſtinus *c* legit, *& omnia facinora mea dele*. De *delendi* verbo dictum verſu 3. Ex eo autem colligitur *avertere* Deum *faciem à peccatis*, non eſſe tantùm diſſimulare, ut dicere ſolent Hæretici. Proximè diximus de pluribus peccatis ac iniquitatibus, Emphaſim habet *omnes*. Sanat Deus omnes infirmitates *d*, mortales ſimul. Juſſit pilos leproſi omnes radi *e*, idem Ezechieli *f*. Nec unus ex Ægyptiis evaſit in mari rubro *g*: Sauli præceperat Deus demoliri *univerſa Amalech* h, pueros etiam lactentes, id eſt, peccata ex ignorantia, mulieres ex fragilitate, viros ex malitia: qui *unius*, *omnium* etiam *reus* dicitur *i*: non dimidiatur venia: plures ſunt iniquitates noſtræ quàm putamus: &, ſi deſcenderimus in profundum conſcientiæ, intumeſcant fortaſſis adeo, ut non poſſint *tranſvadari k* abſque valde peculiari gratia Dei.

a Pſ.18.14. b 2. Reg.12.14 c l.50. hom. in 27 d Pſ.102.3 e Lev.14.8 f cap.5.1 g Exod.14.28, Pſ.105.11 h 2. Reg 15.3 Senſus myſticus. k Ezec.47.5

Verſ. 12.) Cor mundum crea in me Deus: & ſpiritum rectum innova in viſceribus meis.

POſt remiſſionem ac deletionem peccatorum, de qua huc uſque, petitur deinceps altera quaſi pars, & terminus ad quem, juſtificationis, amiſſæ gratiæ reſtitutio. Hæc in eo conſiſtit, ut munditia concedatur in corde prorſus nova, contra peccati vetuſtatem: & rectitudo ſpiritus obliquitati ejuſdem appoſita, ſecundùm quam appetantur ſolùm quæ recta, bona honeſta ſunt, neque conſentiatur diſtortis & pravis appetitionibus & cogitationibus; ſed has corrigant & appetitum ſenſitivum cum reliquis facultatibus ejuſdem ordinis, intimæ potentiæ rationales divino recto ſpiritu gratiæ, rectæ ac gubernatæ. Innuit *creandi* verbum ſolum Deum hoc efficere poſſe, hoc eſt mundum de immundo conceptum ſermone *l innovandi*: quod vetus illa mala peccati forma abjiciatur, ſubſtituta bona, pulchra, efficaci forma ad rectè operandum, & ut dirigamus cor ad Deum, & cum eo ſit creditus ſpiritus noſter *m*, id eſt firmiter ac fideliter operemur ad illius gloriam: ſitque ablato lapideo cor unum, in nobis carneum, & ſpiritus novus, ut ſimili apud Ezechielem *n* Deus ſententia præſtiturum ſe pollicetur: niſi æqua ſentiamus de Deo etiam quum fortè nos punit.

Cor mundum crea in me Deus.) Hieronymus & alii, *mihi* לי *li*. Tertullianus *o*, *conde in me*. *Cor* pro anima rationali ſumi conſtat multis in locis, nec non pro triplici facultate ipſius; pro intellectu, quum dicitur exempli cauſſa *obſcuratum cor* p, *corde credi ad juſtitiam* q: pro voluntate, quum jubemur Deum diligere *ex toto corde* ſ, & David *ſecundùm cor Dei* vocatur *r*: pro memoria, quum idem ait abſcondiſſe ſe *in corde eloquia* t. Et Maria conſervaſſe in eo *verba* u. Toti animæ neceſſaria munditia ſecundùm tres iſtas potentias, ut eſſentia ipſa omittatur, in qua locant gratiam qui diſtinguunt à Charitate, omnique habitu ſupernaturali operativo. Excipi nequit hoſpitio Deus, niſi mundo, quia *in malevolam animam non introit*, *nec habitat in corpore ſubdito peccatis* x, ex quadam velut redundantia immunditiæ, quæ propriè in anima eſt: nefas item in cœleſtem Jeruſalem introire *coinquinato* y, & ſine ſanctimonia videri nequit Deus *z*, verum à mundis corde dumtaxat *a*. Solius quidam Dei tamquam principis cauſſæ eſt, ut dixi, *de immundo conceptum ſemine mundo facere* b: noſtrum tamen etiam eſt cooperari, ac nos emundare *ab omni inquinamento carnis & ſpiritus* c, ut efficiamur vaſa in honorem *ſanctificata & utilia Domino ad opus bonum* d. Judæ ſequi exempla mundantis templum *e*, confeſſione quam Judas ſonat, & pugna peracri continuaque, qua domantur & franguntur peccata, cupiditates: quam pugnam, alterum, nomen, ſaltem ſecundùm quemdam ſonum vocis relatæ ad idioma Græcum importat. R. Abraham citatus à Galatino *f* ait ora-

l Jeb. 14.4 m Pſ.77.8 n cap.11.19 o l. de anim. c.15 Cordis acceptiones. p Rom.1.21. q c.10.11 r Deut.6.5 ſ 1. Reg. 13.14 t Pſ.118.11 u Luc.2.19 x Sap 1.4 y Apoc.21.27 z Heb. 2.14 a Matt.5.8 Solius Dei eſt de immundo conceptum ſemine, mundum facere. b Job. 14.4 c 2 Cor.7.1 d 2.Tim.2.21 e 1. Machab. 4.57 f lib.6.c.6

Id Are Davidem ut juvet Deus contra figmentum malum & fomitem, ne iterum ſimile peccatum committat.

Ex *creandi* verbo Lyranus, ſecta Scotiſta, & Valentia deducit gratiæ productionem eſſe creationem, quoniam non educitur de potentia ſubjecti. Alii ex Thomiſtis dicunt concreari. Quod attinet ad rem ipſam, propriè ſumta *creatio* ſubſtantiarum ſoli productioni de nihilo convenit. Deinde gratia omniſque qualitas ſupernaturalis id habet cum quavis alia naturali commune, ut in produci, eſſe, conſervari, pendeat à ſubjecto, id eſt, à ſubſtantia naturali, ſive ſit Angelus ſive anima humana; quæ ad eam recipiendam capax & apta eſt per potentiam, quam vocant vel obedientialem, vel remotam, fundatam non in ſolo reſpectu ad activam potentiam Dei, ſed etiam in dicta ſubſtantia quæ talibus qualitatibus intrinſecè ac ferè perficitur.

Creandi Verbum ſatis frequenter de quacumque productione uſurpatur, ut hominis de terra *g*, mulieris ex viro *h*, ciborum *i* quos quotidie ſumimus. Non cordis ſubſtantiam in ſe fieri precabatur, inquit Gregorius Bæticus *k*, ſed ut ipſe id ipſum, quod erat mundum, crearetur. Probat quandoque dici *creandi* verba etiam de divina perſona, ut ſcilicet ipſe etiam *creari* dicatur, quamvis non propriè creetur Baſilius *l*, *quod Deus non eſt Auctor malorum*, idem docet de notione verbi ejuſdem: Deum dici *creare mala* m, dum in meliorem ſtatum mutat, & ſi hoc loco peti, ut creetur cor mundum: non autem abſolutè dicere Davidem nunc crea, ſed ut in malitia inveteratum renovet, non ut ex non exiſtente faciat; ſed ut mutet atque renovet. Confirmat præterea quia in Deuteronomio *n*, poſt facturam creatio ponitur, *nonne ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, & fecit, & creavit te?* id eſt, inquit, renovavit. In Pſalm. CXVII. *o* orat David fieri *cor* ſuum *immaculatum*. Athanaſius *p* idem tradit accuratè. Ipſo modo dicendi voluit innuere ſe adeo corruptum ac depravatum habere cor, ut veluti penitus novo egeat, & mutari debeat in virum alterum. *Fornicatio*, Oſea *q* teſte, *auſert cor*: carebat igitur David corde, patrato adulterio. Ubi theſaurus, ibi cor: ubi amat anima, ibi potiùs eſt quàm ubi animat: ſine charitate nihil ſumus *r*: ſi Deus non ſit Deus cordis noſtri, vivamuſque ſine Deo, viventes mortui ſumus. Nihil hinc habent porro aſſertores prædeterminationis Phyſicæ in juſtificationis diſpoſitionibus liberis noſtris & aliis deinceps meritoriis. Nam *creationis creandique* vocabula vel ſummum, ut Suarez *ſ* notat, arguunt prædeſtinationis beneficium eſſe in qua ſolus DEUS nos creare cenſetur: in dictis operibus eſſe cauſſam principalem, & primam gratiam vocationis non gratis conferre. Creatur gratia ſecundùm æſtimationem moralem, quatenus de nihilo, hoc eſt, de merito nullo producitur, & omnino *gratis*, quod per accommodatitium ſenſum, eſt pro nihilo ſalvum *t* fieri, ut exponit Auguſtinus *u* & Hieronymus x *gratis & ſine argento* redimi *y*. Eadem de cauſſa creatos nos Paulus *z* ait in operibus bonis à Deo, ut in ipſis ambulemus, quoniam ipſius factura ſumus, & *novam* nos *creaturam* nominat *a*, & ſecundùm Deum creatos in juſtitia & *ſanctitate veritatis* b. Et David *c* aſſerit peccatorem ad nihilum redactum; & Ezechiel *d*, nihil factum. Et Bernardus *e*, nihil hominem eſſe ſine timore Dei & obſervatione mandatorum, in quibus conſiſtit *omnis homo* f, id eſt, perfectus: ita etiam Auguſtinus *creatorem* de gratia ſumit, & hunc locum intelligit, diſputans ex profeſſo de vi gratiæ.

Ceterùm opportunè poſt poſtulatam deletionem iniquitatum omnium, ſeu deformium characterum, poſtulavit David, mundos, pulchros, nitidos, elegantes quaſi characteres manu illius exarari, qui *ſcriba* ſimilis eſt *calamo velociter ſcribentis* g, *& qui ſignavit ſuper nos lumen vultus ſui* h: quod per peccatum deinde obſcuravimus. Ambroſius *i* agens de libris aperiendis, conſcientiarum & cordium, *k*; ait hæc inſcribi ſpiritu ſancto, tamquam epiſtolam *in talibus carnalibus* l: Chriſtum in judicio dicturum peccatori; Ego ſcripſi tabulas tuas, cur deleſti apices meos? ego ſcripſi dona mea, quomodo deleſti munera mea, & ſcripſiſti opprobria tua? non legiſti quia ſcribo? non tibi dixi per os prophetæ mei, *lingua mea calamus ſcriba, velociter ſcribentis?* *m* Hæc ſunt quæ deleri opprobria David quum antè petierit, nunc flagitat reſcribi dona & munera

g Eccl.17.1 h Ibid. verſ.1 i 1. Tim.4.3 K de Trinit. Creandi verbi uſurpatio. l Hom.9 m Iſai. 45.7 Deus ut mala creare dicitur. n cap.32.6 o verſ.20. p Serm.3. cont. Arian. q cap.4.11 r 1. Cor.13.2 ſ 3. opuſc. lib. c.15. t Pſ.55.8. u ibidem. x in cap. 2. ep. ad Titum y Iſai.52.3 z Eph.2.10 a Gal.6.15. 2. Cor.5.17 b Galat.4.24 c Pſ.72.22. d cap.28.29. e Serm.20. in Cant. f lib. de gratia & lib. arb. cap.8. g Pſ.44.2. h Pſ.4.7. i in Pſ.1. K Dan.7.10 l 2. Cor.3.3 m Pſ.44.1

nera divina. Quum aliquando Catharina Senenſis, virgo mundiſſima, hunc ipſum recitaret Pſalmi noſtri verſiculum, ſibique cor proprium extrahi enixè oraret; quod judicabat immundum; ſenſit à Chriſto fieri quod optabat, & aliquot poſt diebus quibus ſine corde vixerat, novum ab eodem reſtitui, quod ſuum Chriſtus affirmabat: deinceps verò illa Chriſto ipſi in oratione commendabat, jam non ſuum ſed ipſiuſmet cor *a* Chriſti, dicens, *commendo tibi cor tuum*. Jacobus Apoſtolus *b* hortatur nominatìm duplices animos ut purificent corda, quaſi quilibet duplici conſtet, dum in corde & corde loquitur *c*, aut cor diviſum habet *d*; non unum perfectum & veriſſimum *e*. Immo aliquoties negant ſcripturæ in peccatore cor *f* eſſe, & iiſdem pollicetur Deus aliud *g* cor, & jubetur redire peccator *ad cor* h. Quidquid vilius corde eſt, ſi adhæreſcat cordi immoderatè, inficit & vitiat: privatio hujuſmodi rei omniſque maculæ & immunditiarum quas in corde peccator ponit *i*, facit ut *mundum* dici *cor* queat, quo pacto *mundos corde* apud Matthæum *k* Hilarius, Chromatius, Chryſoſtomus aliique intellexerunt. Nec tamen eſſe tale poſſit quum ſit etiam peccati capax abſque poſitiva quadam perficiente qualitate quam vocant quoque *ſimplicitatem cordis* l; *& innocentia manuum* m, quæ fortaſſis hoc loco ſynonyma eadem eſt cum rectitudine. Nemo poteſt abſolutè dicere *mundum cor ſuum* n. Adulterio & homicidio David commaculaverat & alios læſerat: munditiam igitur meritò poſcit & rectitudinem, ut ſe totum Deo pœnitens offerat cor nominat ante omnia; ſed mundavi priùs vult quàm præbeat deſideranti *o*; cor inquam unde exeunt cogitationes, verba, opera, ut ſic affirmare verè poſſit, *Deus cordis mei* p: & omni propterea id cuſtodia ſervet *q* ut rem non ſuam ſed Dei.

Longam permitto aliis tractationem de cordis munditia immunditiaque, & de remediis ac mediis honeſtarum & turpium cogitationum, quàm ſit iſtas dignoſcere difficile, quanta facilitate in his peccatur, quomodo parvi ſoleant interna iſta mala æſtimari & curari, quum non prodant ſe foras. Hæc ſi noſtri dominata non fuerint, ut exponit Hieronymus *r*, tunc *immaculati* erimus *ſ*, peccatique malitiam elidemus *in ſemine t*, & parvulos alliidemus *ad petram* u: conteremur *caput peccati* x, *plantamque* illius apprehendemus *y*. Acuto Joſeph Abbas apologo tem declarabat, cedros præcelſas inducens conquerentes quòd parva ſecuri tam facilè exciderentur: propterea permittere non debere ut quidquam ligni ex ſylva decerperetur, unde ferro manubrium conficeretur. Hoc lignum ajebat eſſe conſenſum, qui adhiberetur cogitationi. Diabolum illo quaſi inſtrumento nos percutere atque dejicere, noſtrum eſſe non conſentire; Caveamus ne nos *cor derelinquat z*, diſtractos vanis & noxiis cogitationibus, inveniamus illud præſertim, ut rationi vacemus *a*; abigamus volucres, quæ inhiant ad ſacrificium noſtrum *b*, & bonum ſemen *c*: reſpondeamus importunis cogitationibus, jam occupatum cor eſſe à meliore hoſpite: Columbas imitemur, quo ſponſam nomine compellat ſponſus *d*, de quibus ille cecinit:

Aſpicis ut veniant ad candida tecta columbæ;
Accipiat nullas ſordida turris aves?

Quanto cultior locus, tanto lætior columba conſpicitur, ut Columella *e* ſcribit. Cameram omnipotentis non ineptè aliqui tribus elementis nominis *Cor* deſignari commenti ſunt. Athanaſius *f* munditiam iſtam præſentis loci exponit adverſus malas, & fœdas cogitationes, ſed & R. Iſaac *g* meminit ſolemnis Judæorum precis, *Deus animam mundam, quam dediſti mihi, fac talem tibi reſtituam.*

Nazianzenus *h* tractans de ſpirituali purgatione membrorum corporis, ventrem etiam, inteſtina, cor purgari docet debere iſto teſtimonio Pſalmi, deſignarique eam animæ facultatem, qua cogitamus, & hujus motus atque cogitationes: poſtremò minùs etiam honeſtis corporis partibus uberiorem honorem tribui *i*; quales lumbi & renes inſtrumenta Veneris congreſſus. Ad animi ſpectat munditiam ſi nihil uſurpet ſibi, ſed totum deferat Deo Creatori, æſtimando, nihil ſe per ſe præſtare poſſe, & nomini Domini dando gloriam, non ſibi *k*: & poſt victoriam inſcribere aræ Dei: *Dominus exultatio mea* l. *Creatio* phyſicè ſumta propria eſt

De Catharina Senenſi tradita, de cordis proprii extractione à Chriſto poſtulata. a Vita lib. 2 cap.16 b cap.4.8 c Pſ.11.3 d Oſea 10. 2 e Joſue 24.14 In peccatore cor non eſt. f Oſea 4.12 Jerem.5.21 Pſal.39.13 g Baruch 2 31. Ezech.11 19 h Iſai.46.8 i Ezec.14.3.4 K cap.5.8 l Job 1.1. 3. Reg.9.4 m Pſal.23.4 n Prov.20.9 o Prov.13.26 p Pſ.72.26 q Pſ.72.6 r Prov.4.23 ſ in c.10. Ecc t Pſ.18.14 u Hier.ep.22 x Pſ.139.9 y Geneſ 3.15 z cap.25.25 a Pſal.39.13 b 2. Reg.7.27 c Gen.15.11 d Mat.13.24 e Cant.2.10 f lib.8.cap.8 Tribus elementis nominis *Cor*. Omnipotentis Cameram deſignari commenti nonnulli. g Ep. ad Amica. h in Gen c 6 Judæorum præcis ſolemnis citatio. i Orat.40. in S.Bapt. k 1.Cor.12.23 l Pſ.113.1

Dei; nec non ut moraliter accipitur, pro rerum ſupernaturalium productione: quemadmodum ſibi vindicat Deus, cordium renumque perſcrutationem *m*: gloriam *n*, vindictam *o*, dici cognitorem judicii *p*. Læve ac terſum, politumque cor eſt, nec niſi forſan Hermogenis, Leonidæ *q*, Ariſtomenis Meſſenii, Lyſandri, hirſutum *r* ac piloſum fuit: quod quaſi pro monſtro habetur aut præter naturam. Tale cor vani hominis nec ſitu modò ſiniſtrum ſed etiam affectu: quum ſit *cor ſapientis in dextera ejus* ſ. Quamquam illud de corde piloſo fabuloſum alii credunt, ὁ λάσιον κῆρ ab Homero quod eſt *prudens*, ἐξ ὧν τὰ πυκνὰ βλαστάνει βουλεύματα, ut Euſtachius exponit, civitas cœleſtis eſt aurum mundum ſimile vitro mundo *t*. Auri utrique munditia ignibus acquiritur, & lapſu attrituve fractum vitrum ſi rejiciatur in fornacem, renovatur, & vitrarii exſufflatione. Amoris divini flamma & inſufflatio divina, recreat & innovat cor mundum atque ſpiritum rectum: de quo paullo poſt Auguſtinus *u*, quum ei objiceretur contra opinionem, quam, licet timidè, ſequebatur, animam eſſe ex traduce, quia aliter non poterat intelligere Deum non eſſe auctorem malarum animarum, dici creari *x* & fingi Deo, reſpondebat verbis ejuſmodi, nec ſequi immediatè creari à ſolo Deo. Id autem confirmabat, quia cor mundum creari petens David, non optabat animam priùs fieri quàm aliquid eſſet, quum jam eſſet, ſed quæ jam erat creari innovatione juſtitiæ, fingi confirmatione doctrinæ. Recipimus quod reſponſum continet de creandi ac fingendi notione: ſed opinionem de productione animæ ex traduce nullo modo, verum de hac aliàs. Eumdem aliis locis *y* lege de hoc eodem ſenſum. Tertullianus *z* infert ex hoc loco eſſe in anima noſtra ſummum gradum vitalem ac ſapientialem, quod ἡγεμονικὸν appellant, id eſt *principale*. Scribit verò etiam Auguſtinus *a* principale noſtrum, nempe partem animæ rationalem ſpiritum dici. Colligit Ambroſius *b* capacitatem cordis noſtri, grandeque creatum à Deo, ita ut recipiat ipſum, & idcirco non Angelum, ſed illum poſcat ſibi David fieri creatorem cordis. Oſtendit etiam cor cogitationibus pollui, multo magis factis, nihil prodeſſe externam lotionem manuum.

Et ſpiritum rectum innova in viſceribus meis.) Hieronymus, *& ſpiritum, ſtabilem renova in viſceribus meis*. Alii, *integrum, firmum*, &c. Auctor quæſtionum utriuſque teſtamenti *c*, *juſtum*. Probabile eſt hæc prioribus eſſe ſynonyma, ut etiam prius dixi: & נכון *nachon*, omnia illa ſignificat. Unde Apollinarius expoſuit, εὐθὲς πνεῦμα.

Νωιτέροις ἴθυνον ἐυσταθὲς ἔγκασι πνεῦμα.
Noſtris dirige firmum viſceribus ſpiritum.

Quod ita rectum eſt ut non flectatur, eſt etiam firmum ac ſtabile: qualis *virga ferrea* d & *directum* e. Auguſtinus interpretatur ſpiritum perfectum, quia inveterata erat atque curvata rectitudo ſpiritus, curaverantque animam *adverſarii* f: videtur David velle dicere, quum peccaverit argumento eſſe quòd non amaverit firmiter Deum: jam id cupere. Idem valet *g* alibi *præparandi* verbum vel *firmitatis* nomen *h*, quorum loco eſt dictum Hebræum verbum. Addit Chaldæus id quo ſpiritus reddatur hoc modo rectus, firmus ſtabilis, videlicet Dei timorem (*& ſpiritum rectum in timore tuo renova in corpore meo*) *Si non in timore Domini tenueris te inſtanter*, ait Auctor Eccleſiaſtici *i*, *citò ſubverteretur domus tua*. Configit hìc timor carnes *k* nec diffluere permittit. De rectitudine cordis egimus Pſal. XXXI. *l* *Spiritus* modis variis accipitur etiam in Scripturis, non pro ſubſtantia tantùm omnino immateriali, qualis Deus, & per attributionem perſona tertia Trinitatis, Angelus, anima rationalis: & pro ſubtiliore corporea cujuſmodi eſt ventus: Verùm præterea pro quodam animæ motu, impetu, impulſu, inſtinctu etiam divino ad aliquid agendum, ſeu pro ardenti deſiderio ac fervente voluntatis actu, qui, ut benè dijudicetur, & ſpiritus probentur *m*, opus eſt dono diſcretionis ſpirituum, de quo dixi alibi *n*. Spiritus rectus ſi diſtingui placet à corde mundo, alios reſpicit facitque ut nulli noceatur, ſuum cuique tribuatur, & pax concordia teneatur. Unde juſtum verti à nonnullis dixi, & quod vocamus *facere amicitiam* o, dicunt Hebræi *facere rectitudines* מוישרים *meſcharim*. Poſſet item *rectitudo* junctam munditiæ rugam

m Ex.27.15 n Jer.17.1 o 1.Tim.1.17 Iſai 42.8 p Rom 12.19 q Mat.24.44 Hirſuta ac piloſa pectora quorumdam. Plutarc. in Parall & de aliis Rhodig. lib.4 c.16 r Pſ. lib.11 cap.37 ſ Eccl.10.2 t Apoc.21.18 u Epiſt 28 Auguſtini opinio de anima. x Zach.12.1 y Ench.c.31 z de anima c.15 a de fide & Symbol.c.10 b in Pſ.118 Serm.10 c q.122 d Pſ.2.9 e Pſ.44.7 f Pſ.56.7 g Pſ.23.2. Pſ 88.3. pr 8.27 Oſea 6.4 h Gen.41.32 i c.27.4 k Pſ.118.120 Cordis rectitudo. l verſ ult. Spiritus variæ acceptiones. m 1.Joan.4.1 n ibidem. o Dan.11.6 23

gam excludere cum macula, ita ut eò perfectionis aſpi-
rare ſe pœnitens David ſignificet, qui Eccleſiam ſpon-
ſam ſponſus perducturus *a* ſit. Sic verò etiam aptè con-
nexa renovatio, creatio eſt, quia nova forma per creatio-
nem inducitur, eo modo quo creationis nunc vox acci-
pitur ad veterem abigendam maculam. Renovationem
ſpiritus mentis vocat Paulus *b* novitatem vitæ *c*, expo-
liationem veteris hominis *cum actibus ſuis* d. Aliàs item
cum creatione jungitur renovatio, ut, *Emittes Spiri-
tum tuum & creabuntur, & renovabis faciem terræ*. Di-
citur etiam populus creandus, qui laudet Dominum *e*:
opponitur *munditia* turpitudini contractæ ex conver-
ſione ad creaturam: *rectitudo* averſioni ac detorſioni à
Creatore. Prior, ut etiam aure attigi, tollit fœditatem
adulterii, poſterior iniquitatem ejuſdem atque homici-
dii quæ patraverat David. Ut etiam obſervavit Chry-
ſoſtomus *f*, Auguſtinus *g*, *rectitudinem ſpiritus* vult eſſe,
qua fiat ut anima in veritate quærenda deviare atque
errare non poſſit: Davidem, divino afflatu, & prorſus
ordinatiſſimè munditiam priùs petiiſſe: nec enim ani-
mam in dicta veritate inſtaurari, niſi prius cor mun-B
dum fuerit, hoc eſt, cogitatio ab omni cupiditate ac fæ-
ce rerum mortalium ſeſe cohibuerit & eliquaverit. Fa-
ctus homo rectus *h* à recto Domino, *in quo eſt iniquitas* i,
deflexit peccando ſi non corpore, cujus rectitudo cur-
vitatem prohibere debebat animi, ut Bernardus *k* do-
cet, animo ipſo, & corde, quod jam non rectum cum Deo
l: nec ſurſum habet, nec *quæ ſurſum ſunt* quærit, ſapitve
m, & oculis quos declinat *in terram* n, ſimilis *mulieri* o,
inclinatæ, & incurvatus & *humiliatus uſquequaque* p,
ut aliis jam ſupra locis vidimus *q*. Inepti ſacerdotio gib-
bi & qui naſo torto *r*, nec intrare camelo ſimilis per fo-
ramen anguſtæ cœli portæ valet *ſ*, neque ingreditur per
*callem rectum juſſi*t, ſed ambulat *in circuitu* u. Non re-
cto item ſpiritu dicitur, qui ſummo agit jure; non qui
licèt rectè offerat non etiam dividit rectè *x*; anxia &
quaſi obliqua, flexuoſa, ſinuoſa, ſcrupuloſa præditus
conſcientia: non qui Jobo diſſimilis recto & patienti *y*
divinis non acquieſcit patienter ſuppliciis, ſed flectitur
impatientia, vel deſperatione corruit: non qui ambages
vel tergiverſationes quærit, ne Deo, & qui ejus regunt C
vice, rectè ſimpliciterque parat. Denique ipſummet
ſpiritum ſanctum, ut ait Auguſtinus *z*, iniquorum cupi-
ditas, rectorum Charitas imitatur, videlicet qui ſpiritu
recto præditi ſunt. *Juſtitia Domini rectæ* a, ſi ſuper lineam
incidant obliquam perpendiculariter angulos non effi-
ciant rectos, ſed qui obliquus eſt affirmabit viam Domi-
ni *non eſſe rectam* b, & quod in ſe eſt obliquabit deceptus
interdum ſpecie recti: *declinantes* autem *in obligationes*
(alias *obligationes*) *adducet Dominus cum operantibus ini-
quitatem* c. Hoc inſigniendi in fronte ſigno qui percu-
tientem evaſuri ſunt Angelum *Thau* d, cujus forma li-
neis rectis ſeſe contingentibus conſtat eo modo quem di-
xi. Merito prudentiam Chriſtus, diſcere voluit homi-
nem, poſt rectitudinis jacturam à vetere colubro ſinuoſo-
que ſerpente *e*, qui tanti cauſſa damni fuerat ſurrigens
corpus ſuum, damnatuſque ſuper pectus ingredi, terram
comedere *f*, in ſuas revolvi ſpiras; quod ne & ipſi facia-
mus jubemur quaſi *à facie colubri* fugere peccatum *g*, &
Nicetas *h* Najanij *i* ſcholiaſtes *rectum notat* dici, ut fle-
xuoſo & obliquo ſerpenti contrarium, & quia eſt juſtitia D
& veritas, digreſſiones ac deflexiones, in utramque par-
tem non habens. Opus advenientis Chriſti fuit prava di-
rigere, aſpera complanare *k*: deducere per vias rectas *l*,
ſalvos facere rectos corde *m*, rectitudinem reſtituendo:
Exuit pellem ſerpens, ſeſeque renovat, hæc etiam eſt
prudentia quam docemus ab eo, prætereaque ab Aquila
n, ab Accipitre *o*, à Phœnice. Placent nova & ſibi Deus
ipſe offerri præcepit *p*, & celebrari neomenias *q*. Spiritus
rectus novus eſt, quia vetus, ac, ut ita dicam, ſenex, cur-
vus. Bonus *Deus rectis corde* r, qui canticum cantant
novum, *rectos* namque *decet collaudatio*; nec ab aliis lau-
dari rectus Dominus vult & diligi *ſ* quàm à rectis, hoc
eſt, à ſtudioſis virtutis, quam ſignificat nomen idem
יושר *ioſcer*, quo rectitudo quoque ſignificatur: ſicut de-
finiri peccatum ſolet, privatio rectitudinis debitæ in ſe:
ſi ſpiritus ac mens recta non fuerit nec rectè ambulave-
rit, reliquæ facultates tali quaſi ſub Regina claudica-
bunt, & peſſundabuntur; quemadmodum ſub Ageſilao
Claudo Lacedæmoniacum Regnum, juxta oraculum
Apollinis *t*. Regina Saba contemplata opes & ſapien-

a Ep.5.17 · b Ep.4.23.1 · c Rom.6.4 · d Col.3.9 · e Pſ.103.30 · f Pſ.101.19 · g Hom. de Spiritu S. · h l. de quant. anim. c.35 · i Eccl.7.30 · K Pſ.24.8 · l Serm. 24 in Cant. · m Pſ.77.37 · n Col.3.1 · o Pſ.16.11 · p Luc.13.11 · q Pſ.118.107 · r Pſ.43 · Pſ.11.2.3. & Pſ.37.9. · ſ Lev. 21.18 · t Matt. 20 19.24 · u Iſ.26.7 · x Pſ.11.9 ſecund. LXX. · y Gen.4.7 · z Job 18 · a 1. Secundi c. 10 · b Pſ.18.9 · c Ex.35.20 · d Pſ.124.5 · e Ex.9.4.6 · f Mat.10.15 · g Gen.3.14 · h Eccl.21.2 · i in or. 44 · k Sap.1.5 · l Iſ.40.4 · m Sap.10.10 · n Pſ.7.11 · o Pſ.192.5 · p Job 19.16 · q Nu.28.25 · r Pſ.72.1 · ſ Pſ.32.1 · Sub Ageſilao Claudo regnum Lacedæmoniorum. · t Juſt. l.9

A tiam Salomonis non habebat *ultra ſpiritum* u, nempe il-
lam quam attulerat opinionem: hoc efficit de Chriſto
& rebus divinis, ut induamus novos ſpiritus rectos ac di-
rectos in altum, non humiles, *ſervitutis* x, *mundi* y, *ho-
minis* z, *erroris* a, *timoris* b, denique ut dirigantur viæ
noſtræ ad cuſtodiendas *juſtificationes Dei* c, & in dire-
ctum tendamus *ad Bethſames* d, domum ſolis gloriam-
que divinam; portantes arcam divinæ legis, licèt im-
mugiamus ac gemamus interim ſub onere. Hoc eſt *per-
pendiculum* quod extendi debet *ſuper Jeruſalem* civitatem
e animæ noſtræ, ut reædificetur, & poſtea celebrentur
encœmia ipſius, quaſi dicas novalia ſeu innovationes.
Huc alludit quoque Nazianzenus *f*, diſſerens de nova
Dominica & encæniis, ſed ſcribit Davidem petiiſſe *in
ſe creari cor mundum, & ſpiritum rectum innovari in vi-
ſceribus ſuis*, non quòd non haberet (nec etiam quem-
quàm habere poſſe, ſi tantus vir eo careret:) ſed quod
pro novo id duceret, quod nunc quotidie accreſceret;
quod Paulus ait *renovari de die in diem* g. Eſt tamen ex-
poſitio de omnino recenti novaque ei remiſſæ repetitio-
B ne. Tribuit auctor libri Sapientiæ *h* ipſi ſapientiæ om-
nia innovare, καινίζειν, transferendo ſe in animas ſan-
ctas, & amicos Dei & prophetas conſtituendo.

Nec longiùs abeſt à vero *ſpiritum rectum* interpretari
ventum navigationis proſperum ſpiritualis poſt naufra-
gium peccati, poſt quod pœnitentia, ſecunda tabula di-
ci ſolet, adverſum ſpiritum *procellarum* i, & *vertiginis k*.
Multis præterea videtur poſtulari peculiare auxilium
tertiæ Trinitatis perſonæ, ideſt, Spiritus Sancti, quem
juxta id quod proximè dicebamus appellari fas eſt Æo-
lum ventorum, cui venti obediunt *l*, & quo ſtante *fluunt
aquæ* m, quique tamquam ſpiritus vehemens ſive ven-
tus ſuper diſcipulos deſcendit *n*. Spiritus hinc intus alit,
nec vivit ſpiritali vita, niſi qui eum ſpirat: idcirco po-
ſtulat David viſcera impuro calefacta igni refrigerari,
os aperit ut adeò vitalem attrahat ſpiritum *o*, quibus
ipſos naturales, animales, vitales, & ipſummet animæ
omnino immaterialem ſpiritum peccatis quodammodo
corruptos reficiat & inſtauret. Poſtremò defert ſpiritus
aereus ſive aer ventuſve, quò tendit ſonum. Adeo multi
C quos percenſent venti Plinius *p*, aliique non recta ſur-
ſum feruntur aut ſonum vocemque vehunt; ſpiritum
David ſanctum poſcit qui ſit rectus, ſuaque vota & ſu-
ſpiria in altum & cœlum ferat. Nec ut oportet, *dicere
Dominus Jeſus* quiſquam *niſi in hoc ſpiritu poteſt* q. Imite-
mur animalia myſtica quibus *pedes recti illucque gradie-
bantur, ubi erat impetus ſpiritus* r: Nam *qui ſpiritu Dei
aguntur, hi filii Dei ſunt* ſ, viceque verſa Diaboli & mun-
di vel carnis qui horum ſe agi ſpiritu ſinunt. Ceterum
quum ſequentibus verſibus nominetur *ſpiritus ſanctus &
principalis*; Arnobius quidem Trinitatis, citra cujus
perſonas tres peccatum à Davide ſub initium Pſalmi
docui, deſignari perſonas putat, ſed non diſtinguit. Caſ-
ſiodorus autem, Haimo ac uterque Bruno, Bernardus
t per *ſpiritum rectum*, filium; per *ſanctum*, tertiam; per
principalem primam perſonam, intelligunt. Didicerunt
id opinor ex Hieronymo in epiſtolam ad Galatas *u*, ubi
Lactantium alioſque qui aſſerebant Spiritum ſanctum
ſæpe Patrem ſæpe filium nominari, & perſonam tertiam
auferentes, non ſubſtantiam ejus eſſe volebant, ſed no-
D men, ait Patrem dici *ſpiritum principalem*, quia filius
ex Patre & non ex filio filium: *ſpiritum rectum*, ideſt ve-
ritatis, & juſtitiæ quia *Pater omne judicium dedit filio* x:
tertiam perſonam *ſpiritum ſanctum* nomine alioqui com-
muni ob naturæ ſocietatem cum Patre & filio, ita ut
nunc illius nunc iſtius vocetur ſpiritus, quipote etiam,
ut addunt Haimo & Bruno uterque, ab illius duobus
procedat. Meminerunt de iſta opinione Ambroſius, &
Auguſtinus. Quod verò patitur ſpiritus rectus renovari,
Hypallagen Caſſiodorus notat, quia inveteratum David
poteſt innovare. Scio tamen Hilar. velle de tertia perſo-
na ſpiritum principalem ſumi: & Baſilium orat. de fide
omnia hæc Epitheta eidem Spiritui ſancto tribuere. A-
than. *y* quoque legi ne videatur ipſemet Spiritus ſanctus
creari exponere hunc locum de noſtro ſpiritu, qui in Spi-
ritu ſancto renovetur, & hoc modo dicere Zachariam *z*
quòd finxit Dominus *ſpiritum hominis in eo*: quia quod
priùs creaverat illum collapſum iterum creat, ſpiritus
ipſe in creatura conſiſtens: & Ezechielem *a*, cum nomi-
ne jubet Dei ut faciamus nobis *cor novum, & ſpiritum no-
vum*, quod ſe Deus daturum pollicetur apud eumdem *b*.
Ber-

u 3.Reg 10.4 · x Rom.8.15 · y 1.Cor.2.12 · z Ibid.v.11 · a 1.Tim.4.1 · b 2.Tim.4.7 · c 1.Pſ.118.5 · d 1.Reg.6.9 · e Zach.1.16 · f Or.43 · g 2.Cor.4.16 · h cap.7.27 · i Pſ.148.8 · K Iſ.19.14 · l Mat.8.27 · m Pſ.47.18 · n Act.2.2 · o Pſ.118.13 · p l.2. c.76 · q 1 Cor.12.3 · r Ez.1.7.12 · Qui Dei filii qui Diaboli. · ſ Rom.8.13 · t Serm.3. de Pent. · u in c.6 · x Joan.5.22 · Pſ.71.1 · y l. quid Spir. S. non eſt creatura in c.12.1 · z c.12.31 · a c.36.26 c.11.19 · b Serm.3. de Pentecoſt.

Bernardus *a* ait peti *Spiritum Sanctum* adversùs pec- A
catum quod committitur à nobis contra nos ipſos; *rectum*
contra proximum; *principalem* contra Deum. Item pri-
mum ad ſanctitatem corporis: ſecundum, ad rectitudi-
nem cogitationum: tertium, ad charitatem. Aliis *b* pla-
cet doctori neceſſarium hunc triplicem ſpiritum, ut be-
nè doceat, quod ſe David facturum promittit paullo poſt
c, *rectum* ad intelligendas ſcripturas: *ſanctum* ad inflam-
mandos auditorum animos; *principalem* ad eoſdem
commovendos. Docturis Apoſtolis miſſus antè Spiritus
eſt *d*, Joannem priuſquam Angelus diceret converſu-
rum multos, aſſeruit replendum Spiritu Sancto *e*. Et
Chriſtus priùs pabtizatus & ſuper ſe columbam recepit
teſtimonium Patris, ac jejunavit, ac tentatus eſt quàm
prædicaret. Nazianzenus *f*, purgari priùs oportere do-
cet quàm purgare, ſapientia inſtrui, quàm inſtruere:
lucem fieri quàm illuminare: ad Deum appropinqua-
re quàm alios adducere: ſanctificari quàm ſanctifica-
re: cum manibus ducere, quàm prudentia conſilium
dare. Philippus *g* de Grave *cor mundum* opponnit im-
munditiæ, *ſpiritum rectum* cur vitati cupiditatis, debi-
litati, *Spiritum Sanctum*, inordinationi, *ſpiritum prin-
cipalem*. In Pſalmo CXLII. *b* appellatur *ſpiritus bonus*,
ſed cum ibidem deducere dicatur *in viam* (aliàs *terram*, B
rectam, cum Ambroſius videtus aſſerere eſſe, qui hoc
loco *rectus* vocatur, quem etiam ſpiritum nominat *ve-
ritatis*, ſicut dudum ſuprà monui Auguſtinum *i* nomi-
naviſſe atque Spiritum Sanctum: quamvis præterea ex-
plicet priorem locum, aut de conſcientia recta nullis
inflexa peccatis, aut de ſpiritu qui homine eſt. Tribuit
alibi *k* præterea epithetum hoc recti tertiæ perſonæ;
quod ſit etiam filii, cum dicitur *rectum verbum* l. De
eadem perſona Nazianzenus *m* quoque interpretatur
cum Niceta, Heſychius etiam & hunc & CXLII.
Pſalm. locum.

In viſceribus meis.) Hebraicè, *in medio mei*, *in inti-
mo meo* בקרבי *bekirbi* viſcera ipſius fœda & crudelia fue-
runt per adulterium ac homicidium: nunc optat intus
mundari, & ex præcordiis ipſius proximum diligere.

Verſ. 13.) Ne projicias me à facie tua: & Spiritum San- C
ctum tuum ne auferas à me.

POſcit enixè ne ſe ſupplicem repellat Deus, nec Spi-
ritus Sancti eripiat dona, quale donum Prophe-
tiæ, & illud ipſum, per quod ſalutarem pœnitentiam
agat, ne abjiciat curam, cuſtodiam, favorem ſolitum:
ne deſtituat Spiritu ſanctificante, quumque reddide-
rit illum, non aplius auferri ſinat: ne privandum cen-
ſeat æterna viſione, in qua beatitudo conſiſtit: non ju-
ſtitia & ſanctitate quæ Deo gratum reddit: ne carere
ipſum velit peculiaribus illis donis Spiritus Sancti, quæ
conducunt etiam ad benè adminiſtrandam Rempubli-
cam, cujuſmodi conſilii ac fortitudinis donum: ne tam-
quam Dominus ſervum, Pater filium, Rex militem
amandet, ac extorrem faciat ut Heſychius & Ambroſius
n notant, ne Chriſtum, qui eſt facies Patris, prohi-
beat ex ſuo ſemine deſcendere. Denique, ut convertat
& *oſtendat o faciem* ſi ſalvum ipſum velit. Non ſolùm
Deus, ait Heſychius, nobis Pater Dominus, Rex eſt:
ſed quidquid dicere poteſt ex iis quæ ad vitam, incolu-
mitatem, ſalutem noſtram pertinere poſſunt: quare D
quum faciem avertit ſtatim Spiritum Sanctum amitti-
mus, in quo omnis bonorum noſtrorum proventus ja-
cturam & detrimentum facit. Hoc eſt quod alibi dici-
tur, qui *elongat ſe à Deo* p, perire & *longe* eſſe *à peccato-
toribus ſalutem*, *avertente faciem Deo cuncta turbari* q,
hominem *conturbari* r, & idcirco ne illam avertat ora-
tur *ſ*, & quod avertit, expoſtulatur *t*. Egimus hac de
re pluribus aliis antea Pſalmis *u*, exemplo etiam Cain,
qui graviſsimè querebatur, ſe *à Dei facie* projectum *x*.
Urget id exemplum Ambroſius: item Adam ejecti de
paradiſo *y* Abſalonem prohibitum Patris videre *faciem* z.
Adjice, è contrario autem formulam tritam, *illumi-
nandi vultum faciemque ſuper aliquem*, de qua aliquoties
egimus, & *inveniendi gratiam in oculis alterius* a, vel
ante coramve aliquo *b*. Si quis nos offenderit ſervulo-
rum, inquit Ambroſius, avertere ab eo vultum ſole-
mus. Plerique autem divitum amandare conſueverunt

a Ser. 3. de Pentec. · b Phil. Dier. 1. p.4. Ser. in Dom. paſſione. · c verſ. 15. · e Luc. 1.15. · d Act. 2. 2. · f Or. 1. purgari priùs oportet quàm purgare; inſtrui quàm inſtruere. · g Ser. 105. · h verſ. 10. · i de quant. anim. c. 38. · k in Sym. c. 12. · l Pſ.32.4. · m Or. 44. · n Apol. David. cap. 14. · o Pſ.79.4.8.15 20. · p Pſ.72.27. · q Pſ.103.29. · r Pſ. 29.8. · Pſ.70.9. pſ. 30. 23. · ſ Pſ. 26.9. Pſ 68.18. pſ. 107. 3. Pſ. 142.7. · t Pſ.12.2. pſ. 29.8 Pſ.43. 24. Pſ.97.15. pſ.88.47 Io. 13.24. · u Citat. ſeu ſupra. · x Gen.4.14. · y Gen. c.3. 24. · z 2. Reg.14. 24. · a Eſth.7.3. Ruth.2.10. Nu.11.15. 1. Reg.1.15. c. 16.22. c.20. 3.29. c.25.8. c 27.5. l 2. 2.4.22. c. 11. 25. · b multis locis.

A mancipia ſua, & per agellos relegare: & hæc pœna
gravior æſtimatur. Denique ſolent ſe magis offerre
verberibus, Si apud homines hoc grande ducitur, quan-
to magis apud Dominum Deum noſtrum, &c. Ergo qua-
ſi ultimus ſervus humiliat ſe, & quaſi in peccato de-
prehenſus, & offenſæ reus, objectat, ut flagelletur po-
tiùs quam projiciatur à facie Domini & mittatur *in te-
nebras exteriores* c. Adhuc modum Ambroſius. *Cur
faciem tuam abſcondis*, inquit *d* Job, *& arbitraris me ini-
micum tuum?* Satis frequenter *projectionem à Dei facie*,
aut *projectionem* abſolutè, ſcripturæ *e* ut extremum po-
nunt malorum. Iraſcebatur Dominus contra Iſrael, &
contra Judam, donec projiceret *eos à facie ſua*. Videor
mihi videre ſupplicem mendicum, reumve abjectum ad
pedes majeſtatis Divinæ intentis oculis demiſiſſimè fla-
gitantem Dei opem atque miſericordiam, & avidiſſimè
expectantem, hiante veluti ore, tum benignum aſpe-
ctum, tum quaſi ſuavem auram favoris illius objicien-
tem, & ſe quod faciat doctore facere atque poſtulatore
ipſo Spiritu Sancto *per inenarrabiles gemitus* f: petiiſſe
quidem priùs, ut *à peccatis averteret faciem* Deus *g*: &
optare, ut *projiciat poſt tergum h*, & *in profundum maris
omnia peccata* i ſua; nulla autem omnino, ut à ſe quo-
B que avertat, & à miſeriis ſuis; quod non ſolet, niſi quum
quis deſperavit, id verò non facit, quem afflat Spiri-
tus Sanctus. Perſeverantiam ſimul deprecatur, ne poſt
pœnitentiam ſi opus ampliùs pœnitentia de novo pec-
cato, ac propter abſentiam Spiritus Sancti, ſignificans
æternum quoddam ſe habere melioris vitæ propoſitum
ut ſi viveret ſemper, peccare numquam vellet, aut
ſi mortuus revocaretur multoties ad vitam. Vinculo
matrimonii votique moriens liber eſt, ita ut rediens ad
vitam, illo non teneatur: obligationem non peccandi
nemo ulla ratione deponere valet, voluntatemve per-
petuò juſtitiam retinendi. Idcirco inter alias cauſſas
æternam fælicitatis ſaturitatem, æterna juſti, ut ait
Bernardus *k*, meretur eſuries Ægrum quædam volucris
intentè conſpicans, ei portendit valetudinem; ſi re-
trahit oculos, mortem *l*. Et alia nomine icterus, aut
galgulus prodeſt iſtericis, ſi videatur *m*, ut è contrario
lupus obeſt ac baſiliſcus *n*. Colligit Ambroſius *o* & in
oculis juſti eſſe virtutem; & illum ſanari cui intenderit
C Dominus Jeſus, quum illa quæ ejus fimbriam tetigit,
ſanata fuerit *p*; hinc fortaſſis Petrus dicebat paralytico,
reſpice, in nos q.

Facies Dei benigna eſt *ſicut ſol* r, omnes exhilarans,
mirabilis, *plenaque gratiarum ſ*, quam omnis populus vi-
dere deſiderat *t*. Ab hac projectus experietur iratam,
unde fluvius igneus rapiduſque egreditur *u*. Quem de
ſpexerit DEUS, nemo corrigat *x*, ſed uſque *ad infero
erit peccatum illius*, & *obliviſcetur ejus miſericordia* y. A
facie irati Domini turbatur peccator, & conſiderans
timore ſollicitatur *z*, ſciens non poſſe ſe ab illa fugere *a*.
Donec deficias, numquam recedas *ab innocentia tua* b,
permane *in tentationibus Chriſti* c, ſic eas & fructum af-
feras, ut *fructus maneat d*, ad ea quæ ſunt priora ſemper
extende teipſum e: iſta adverſus inſidias Diaboli, & *in die
malo* perfectus * *memor eſto uxoris Loth* f, aſpice in aucto-
rem fidei & conſummatorem Jeſum *g*, noli converti, id
eſt, reverti *in die belli h*: recognita lapſus alienos & rui-
nam, ut quos Cyprianus *i* deflet in tormentis defeciſſe.
M. Pulvillum ſcribit Auguſtinus *K* falſo ſibi ab invidis
mortem filii nunciata, ut gloriam dedicationis ædis Jo-
D vis Junonis Minervæ abſcedente ipſo, collega ejus con-
ſequeretur, ita contemſiſſe, ut etiam filium projici ju-
beret inſepultum, inde verò argumentatur pro Evange-
lii Sancti prædicatione ſinere nos debere, ut ſepeliant
mortui mortuos ſuos *l*. Plura non ſemel jam locis aliis
dicta ſunt de perſeverantia illa, item celebris quæſtio
pro inſtitui ratione ſatis tractata, verùm in hac vita ſic
ullum projiciat Deus, ab eoque auferat ſpiritum & gra-
tiam, ut etiam neget illam quę ſit ad ſalutem conſequen-
dam, & ad recuperandam juſtitiam neceſſaria & ſuffi-
ciens. Videlicet negantes eam exhiberi à Deo, nullo mo
do audiri debere diximus, quidquid ſit an aliquam præ-
tendere ſpeciem probabilitatis poſſint. Diſputat hoc et-
iam loco Mazzarinus *m* noſter controverſiam iſtam.

Ne projicias me à facie tua.) Paraphraſtes exponit
ſimpliciores ſenſus, *à preſetia tua* מקדמך *min kodomach*.
Admiſſi veluti ad colloquium Dei dicuntur *aſtare coram
Domino* & *in conſpectu* ejus etiam Satan *n*, & peculiari
qua-

c Mat 22.13 · d cap.13.24. · e 1.Reg.15. 26. c 16 l.3. 8.57. c 97. l. 4.7.20. c 24.20. Par. 28.9. l. 2. 7.20. · f Rom.8.26. · g verſ.11. · h Iſ.38.17. · i Mich.7.19. · K Tr. ad ſororem. · l Ioan à S. Gem. l.4. c. 34. qui vocat Caladrium: ſed apud alium non reperio. · Aves quædam valetudinem bonam aut malam portendentes. · Animalia, conſpectu ſuo lædentia. · m Plin. l.30 c. 11. · n Idem l.8. c. 22. L.25. c.4. · o in Pſ.118. ſer. 10. · p Mat.9.21 · q Act. 3.4. · r Matt.17.2 Apoc. 1.16. · ſ Eſth.15.17 · t 2.Par.9.23 · u Dan.7.10. · x Eccl.7.14. · y Iob.24.19. 20 · z c.23.11. · a Pſ.138.7. · b Iob. 27.5. · c Luc.22.28. · d Ioan.15.16 · e Phil 3.13. · * Ep. 6.13. · f Luc.17.32. · g Heb.12.2. · h Pſ.77.9. · i Ep. 104. · M. Pulvilli mortem filii nuntiata, conſtantia & magnanimitatum aſperum. · k 5 de civ. c. 81 poſt Liv. l.1. Valer. l. 3. Plut. in Publicol. Dion. Halic. & alios. · l Mat.8.22. · m Diſcur.74 & 75. · n Iob.1.6 c. 2.1.

a *Tob.*12.15. quadam ratione aſſiſtentes quidam Angeli *a*; ſicut & A
Apoc. 4. Principes primarii, atque à conſiliis Regis coram ipſo
b *Eſthe.*1.14 videntes *faciem ejus b*, Et pollicetur Deum non averſu-
c 2.*Par.*10.9 rum faciem ſuam Ezechias, ab his qui reverſi fuerint
d *Ex.* 33.14 ad ipſum *c*: Deus Moyſi quòd cum *præcederet facies* ſuas,
e *Deu.*32.20 *& requiem daret ei d*. E contrario idem Deus minatur
f *Ier* 7.15. abſconſurum ſe faciem *e* ſuam, & projecturum *à facie*
g *Pſ.*30.23. abſconſurum ſe faciem *e* ſuam, & projecturum ſe *à facie g Dei*: Et
h *Pſ.*26.9 *ſua f*: David lamentatur projectum ſe *à facie g Dei*: Et
ſua f: David lamentatur projectum ſe, ne *diſcedat*
ſaltem flagitat ne avertat & *declinet in ira h*, ne *diſcedat*
ſaltem flagitat ne avertat imperium Dei, fu-
l *Pſ.*37.21. *omnino l*. Jonas autem detrectans imperium Dei, fu-
* *Jon.*1.3.10 giebat *à facie ejuſdem* *. Quid autem velit David pe-
tens ne illum projiciat Deus *à facie ſua*, dictum antea
ſatis. Arbitratur Bernardus *k*, rogare Davidem ne
K *Ser.*3 *de Pente.* projiciatur tamquam aliquid immundum, quia ſpiri-
tus iſte odit ſordes. Illud maximè probabile, ut divi-
num auxilium ac favorem petat non denegari, nec obli-
l *Cant.*1.8 vioni tradi, ne dicat Deus, *egredere & l abi*, *diſcede à*
m *Mat.*7.23 *me operarie iniquitatis m*, *ito in ignem æternum n*. Theo-
n *c.*25.41. doretus explicat *faciem* de gubernatione; idemque ha-
bent Chryſoſtomus, Baſilius, Euthymius. Poſtquam
Samuel unxit Davidem, dicitur *directus eſſe ſpiritus* B
o 1.*Re.*16.13 *Domini à die illa in David*, & deinceps *o*, *receſſiſſe* au-
p *ibid.* 14 tem *à Saul p*. Caveat quilibet ne Dei abutatur fami-
Dei fami- liaritate: *etiamſi fuerit annulus in manu ejus dextra*,
liaritate nõ *inde q evellet eum*. Jam crebro quaſi pulſu lugubri ci-
abutendum tharæ in qua confitetur *r* peccata, adeoque, frequen-
q *Ier.*22.24. ti petitione veniæ excitat memoriam divinam, tam-
r *Pſ.* 42.5 quam obſequens illi monito Dei *ſ*. *Sume citharam*,
ſ *Iſ.*23.16. *circui civitatem meretrix* (adulter fuerat David) *oblivio-*
ni tradita; benè cane, frequenta canticum, ut memoria
tua ſit. Sic paterfamilias recepto prodigo filio inter
t *Luc.*15.25 alia feſtiva lætitiæ ſigna, ſymphoniam adhibuit *t*:
u *Oſee* 6.3 vivit *in conſpectu Dei u*, cujus curam habet Deus, &
x *Pſ.*32.16 *oculos ſuos ſuper illum x*, Et viciſſim curas ille omnes
intentas habet in Deum quod eſt ambulare *in conſpectu*
y *Gen.*24.40 *Dei y*. At de his dicendi formis alibi.
& 48.15 *Et ſpiritum ſanctum tuum ne auferas à me*,) Obſervat
Heſychius dici ἀντανὲλῃς, non ἁλέλως, quia ſemel ſunt
experti efficaciam ſpiritu, qui erat ante Adæ inobedien-
tiam, vel per propheticam gratiam, vel per virtutem
morum hi qui mandata Dei cuſtodiunt. Chaldaicè *ſpi-*
ritum propheticum ſanctitatis tuæ. Favent Theodoretus,
Chryſoſtomus, Baſilius, Euthymius: dicunt enim Da- C
videm orare, ut non privetur gratia quam retinebat:
certum autem eſt juſtificantem perdidiſſe per peccatum,
ſimul cum eo gaudio, ut iidem Patres concedunt, qui
proximus Spiritus ſancti fructus comitatur Charitatem,
de quo petitio ſubditur, ut ipſi etiam volunt verſu ſe-
quenti. Is etiam qui ſub Hieronymi nomine Commen-
tarios edidit, apertè de prophetia explicat: item Caſſio-
dorus, Ruffinus, Innoc., Bruno Herbipolenſis, Ludol-
phus, Lyranus, (qui tamen Davidem ait eo tunc dono
caruiſſe, ſicut & Valentia,) Trevetus, Cyrillus Jeroſo-
z *Cant.* 16 lym. *z*, Chryſologus *a*, idem ſentiunt Hebræi, & He-
a *Ser. de qua.* braizantes. Legimus etiam quum accepiſſent Septua-
b *Nu.*11.25 ginta de ſpiritu Moyſis, prophetaviſſe *b*: & hic eſt
c *c.* 63.11 *Spiritus ſancti*, ſive, ut interpres LXX. vertunt, *ſan-*
d 2.*R.* 23.2 *ctus*, quem *poſuiſſe* ſcribit Iſaias *c*, *Deum in medio po-*
puli ſui. Ipſemet David ait *d*, *ſpiritus Domini locutus*
eſt per me, & ſermo ejus per linguam meam. Nemo am-
e *inc.*5 *Gen.* bigat gratis datum donum cohærere cum peccato poſ-
f *Gen.* 5. 2 ſe, & de ipſomet Adam & Lamec aſſerit Beda *e*: quo-
niam ille filiis myſtica nomina imponebat *f*, hic quum D
imponeret filio Noe vaticinatus eſt, quòd conſolatu-
g *c.* 5. 29 rus eſſet (juxta nominis etymon) homines ab *operibus &*
laboribus manuum ſuarum in terra g. Quamquam quod
attinet ad Adam, credibile eſt jam tunc gratia ſancti-
ficante per pœnitentiam recuperaviſſe, ita ut non ſe-
quatur donum prophetiæ per peccatum, ſubtractum ei
non fuiſſe: ſuppetunt alia exempla in Balaam, Caipha
h *Mat.*7.23 & ſimilibus operariis iniquitatis, ut etiam Chriſtus *h*
dixit. Non adeo placet, ut etiam interpretemur per
i *Opin. Mat. diſc.* 73. ſpiritum ſanctum, quem rogat à ſe David non auferri,
Angelum præſidem ſibi, quatenùs Rex erat *i*; etſi ta-
K *in c.*16. *Act. verſ.* 9 les Angelos concedamus, probavimus etiam alibi *K*,
Præterea licèt ſpiritus vox dicatur de Angelis: tamen
vocatum Angelum nomine *Spiritus ſancti* non memini:
ſed quam tertiam perſonam conſubſtantialem duabus fi-
des proponit ſub nomine Spiritus ſancti. Angelum eſſe
l *Ep. ad Ser. longiore.* Valentius, Athanaſio *l* teſte, quidamque Ariano, ac no-
ſtro tempore, ut ferunt Tranſilvani, Severtiano, Fran-

ciſcus David vim videtur facere; Athanaſius in duplici
articulo τὸ πνεῦμα σοῦ τὸ ἅγιον. Poſtremo quamdiu quis
Regno præeſt quamvis peccator ſit, Angelum aſſigna-
tum illi, ut Rex eſt, auferri non credo, ſicut ne parti-
cularis cuſtos cuiquam aufertur. Quum autem rogat
David *ne auferatur ſanctus à ſe*, ſive de illo, ut ſanctifi-
cat, ſive de dono gratiæ ſanctificantis, cujus auctor per
attributionem tertia perſona cenſetur, intelligamus,
poſſumus exponere, *ne auferatur*, ideſt, ut Hierony-
mus creditus auctor Commentariorum in Pſalmos, ex-
ponit, ut impediatur, quominus peccata conſumat,
ut iis conſumtis, ſuo Deus illum ſtatuat conſpectui,
nec projiciat *à facie* ſua; verus autem Hieronymus *m* — m *in* 63.*Iſ.*
dilertè Spiritum ſanctificantem & peccata, quorum
conſcientia David gravabatur: explicat: Item hoc lo-
co Bruno uterque & Innocentius, Thomas. Certè non
ſemper quod *auferri* dicitur, priùs in eo eſt à quo aufer- — Auferri non ſemper dicitur quod prius in aliquo fuit.
tur: ſed *auferre* idem aliquando eſt, quod negare,
præſertim quod petitur: aut aliud dare deberet, aut
vellet, & ſi res mala ſit, impedire ne accidat veniat-
ve. Eſt item quandoque idem quod differre, quamvis
in vulgari Proverbio, *quod differtur non aufertur*, dif-
ferant. Ultimam acceptionem *differendi*, Philippus — n *in c.*34.*Iob*
presbyter *n*, notavit eſſe in Job *o*; *vivit Deus qui ab-* — o *c.* 27.2.
ſtulit judicium meum, alterius acceptionis exempla — p *Pſ* 118.49.
poſſunt eſſe, *ne auferas de ore meo verbum veritatis* p. — q *Ibid*, 28.
Aufer à me opprobrium & contemtum q, hoc eſt, ne ſi-
nas excidere de ore meo verbum, quod ſi non ſit verum;
cave ne quis me afficiat probro nec me contemnat. Au-
guſtinus & Remigius declarant ne ſpiritum compun-
ctionis & pœnitentiæ, quem tot hactenus & his etiam — Juſtitia interna.
expreſſit verbis, Deus auferat: Caſſiodorus, Grege-
rius, Ruffinus, Remigius, Innocentius, Haimo,
Beda, ne hoc ipſum donum prophetiæ & notitiæ di-
vinæ, quod in cognoſcendis ac deplorandis quoque
peccatis habere videbatur, auferretur. Hugo Cardi- — Gratia Dei ut producatur, ut tollatur.
nalis, ut jam reſtituta gratia ſanctificans conſervetur,
quod item Dionyſius Carthuſianus ac Ludolphus in-
dicant. Hinc porro quæ ex præcedentibus colligi-
tur juſtitiam noſtram eſſe internam, & non conſi-
ſtere in ſola remiſſione peccatorum, ut volunt Hæ-
retici. Præterea gratiam Dei ab eodem Deo qui ſo-
lus per ſe illam phyſicè producit, phyſicè quoque
tolli, corrumpive ab homine moraliter ac demeri- — Magis cavendum ne nos Spiritui S. auferamus quam ſolus Spiritus ſanctus nobis.
toriè. Quia verò demeritum abſque auxilio gratiæ
actualis omnino vitari non poteſt; quum ſint multa
interiùs ac exteriùs excitantia ad peccandum, idcir-
co rogatur Deus, ut occaſiones removeat & uberem
gratiam concedat ad vincendas tentationes ne denuo
poſt pœnitentiam recuperatamque pœnitendo juſti-
tiam, ſinat in peccatum cadendo, fieri dignos, qui- — Nemo quod non habet amittit.
bus auferat gratiam ſanctificantem. Monet etiam In-
nocentius, caveamus magis ne nos Spiritui ſancto au-
feramus, quàm ſe Spiritus ſanctus nobis; quia prius
naturaliter eſt culpam committere, quàm amittere gra-
tiam, ſicut ſplendor Solis homini ſe non ſubtrahit, nec
eſt in ſole qui ſemper lucet, ut non videatur ab homine,
ſed eſt in homine, qui aliquando claudit oculos, ut
tunc non videat ſolem; Occurrit etiam objectioni, non
videri amitti Spiritum ſanctum niſi priùs ſit quis ab eo
dimiſſus, quia nemo quod non habet amittit. Nam amit-
titur, inquit, vel aufertur, non tam quando haberi de-
ſinit, quàm quando incipit non haberi, nimirum etiam
per cogitationes, quæ ſunt ſine intellectu, à quibus au- — * *Sap.* 1, 5
fert ſe Spiritus ſanctus diſciplinæ *, quales impudicæ
quum adhibetur illis conſenſus, ſive, ut delectent, ſive,
ut opere compleantur. Meritò plorans lamentabatur — r *Ioan.* 20.15
pia fœmina, *tulerunt Dominum meum r*, & alius etiamſi — ſ *Iud.*18.24.
ſuperſtitioſus, clamabat; *Deos* ſ *meos, quos mihi feci;*
tuliſtis, & ſacerdotem & omnia quæ habeo, & dicitis,
quid tibi eſt? omnia dicebat, quia illa præ omnibus aliis — t *Juv. Sat.*
etiamſi non ablatis æſtimabat, Unde ille *t*,

Nunc juga pauca boum, & grex parvus equo-
rum.

Et pater armenti capto eripietur agello,
Ipſi deinde lares, ſi quod ſpectabile ſignum,

Si quis in ædicula Deus unicus: hæc etenim ſunt
Pro ſummis; Nam ſunt hæc maxima.

Sed

Sed & Petrus ſciſcitanti reſpondit Chriſto, *Numquid*
& vos vultis abire? Domine ad quem ibimus? verba vitæ
a *Io.*6.68.69 *æternæ habes* a.

---

*Verſ.*14.) Redde mihi lætitiam ſalutaris tui, & ſpiritu principali confirma me.

Nihil, ut proximè dicebam, triſtius accidere poteſt
Nihil triſtius amiſſo S. ſanct. Deo, gratia ipſius. amiſſo Spiritu ſancto, Deo, grata ipſius; nulla
ſine his lætitia gaudiave, ut ſine aſpectu luminis *b* cœ-
li poteſt eſſe. Itaque ſimul cum dictis maximis bonis
ſive propter recepta iſta, nec non reſtitutionem, de-
b *Tob.*5.12. nuoque præſtitum auxilium & ſalutem, reddi ac redi-
re lætitiam ſalutarem expoſcit, & gaudium poſt cha-
ritatem primum Spiritus ſancti fructum *c*, atque cer-
c *Gal.*5.22. tiorem fiduciam & ſpem, quæ gaudentes facit *d*, tum
d *Ro.*12.21. de conſequenda felicitate, quod eſt gratiæ complemen-
e *Pſ.*131.12. tum effectumque; tum de naſcituro ex ſemine ſuo,
juxta promiſſum *e*, Meſſia, omnis gratiæ ac felicita- B
tis auctore. Vereri namque potuit ne promiſſum id
hypotheticum foret, ſi ipſe non peccaret, aut exiſti-
mare, ad promiſſi, & de quo non dubitabat, comple-
mentum requiri pœnitentiam. Unde colligunt aliqui,
Davidem, ſicut & alios nonnullos veteres, meruiſſe
de congruo incarnationem ſecundùm aliquas circum-
ſtantias. Deinde flagitat ne ubi amiſſa recuperaverit,
iterum perdat; ut ſtabilire illum Deus munifico, re-
gio, potenti, efficaci ſpiritu dignetur, donoque per-
liberali perſeverantiæ, quo ſic ſuimet juris homo, pra-
varum dominus cupiditatum, promtus & alacer ad
quodvis opus bonum conficiendum; & à quo tamquam
à duce, principe, adjutore, liberatore, directore,
perpetuò regatur, & gubernetur: ipſe etiam alios, ut
Regem decet, quo ſi ab eo honore affectus, cuique tam
indigne reſponderit, exemplo atque munificentia qua-
lem in Deo ſummo Imperatore, expertus fuerit, non
ſolùm auctoritate ac verbo regat & gubernet. Com-
plexus ſum præcipuas hujus loci expoſitiones, videa-
mus nunc ſingula.
Redde mihi lætitiam ſalutaris tui.) Hieronymus, *Je-*
f *c.*3.18. *ſu tui*, ſicut & in editione noſtra Prophetæ Habacuc *f*,
Exultabo in Deo Jeſu meo. Utrobique nomen idem He-
bræum ישעי *teſchahh*, extat: ibi Græcum σωτῆρος hìc
σωτηρίου. Auguſtinus *exultationem*, Chalc. *converte ad*
me legem tuam, ut gaudeam in redemptione tua. Exponit
Hieronymus, ut quemadmodum ante peccatum ita
nunc exultet ob prævifionem de adventu Chriſti. Con-
g *Hic & ſer.* 35. *de Sanct.* ſentiunt Auguſtinus *g*, Ruffinus, Gregorius *h*, Caſſiodo-
h *Hic & ho.* 20, *in Eze.* rus, Remigius, Beda, Haimo, Innocentius Papa III.
Urbanus IV. Latini fere ceteri: Ex Græcis Athanaſius,
Didymus, Cyrillus: ſic Habacuc, quem citavi, cane-
bat graviſurum ſe in Domino, & exultaturum in Deo
Jeſu ſuo: ſic Mariæ ſpiritus exultabat in Deo ſalutari
i *Luc.* 1.47. ſuo *i*: & in utero clauſus Joannes *k*. Sic jam nato Jeſu
K *ibid.* 44. Angeli evangelizaverunt paſtoribus gaudium magnum
l *c.*2.10. quod eſſet etiam *omni populo l*, de quo gaudio Leo *m*.
m *Ser.* 1. *de nat.* Zacharias *n* quoque videbat, *ut exultare* ſatis, ideſt
n *cap.*9.9. valde, *filia Sion, & jubilaret filia Jeruſalem*: Iſaias *o* va-
o *c.*60.5. ticinabatur, *tunc videbis & afflues, mirabitur, & dilata-*
p *c.*12.3. *bitur cor tuum: haurietis* p *aquas in gaudio de fontibus*
Salvatoris. Verebatur Ezechias ne videret Dominum
τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ *ſalutare Dei*, Chriſtum *in terra viven-*
q *Iſ.*38.11. *tium* dictus ad inferos *q*, explicat Hieronymus: Euſe-
bius autem, quia filio adhuc carens timebat ne non na-
ſceretur Chriſtus ex ſemine ſuo. Id præterea ſentit au-
r *apud Aug.* to.3.*l.*2.*c.*28 ctor de mirabilibus Scripturæ *r*, & Eucherius *ſ*. Hoc pa-
ſ *in* 4. *Reg. c.* 27. cto excuſat Ambroſius *t* Thamar, quæ dolens ſe ſine li-
t *in c.*3.*Luc.* beris eſſe, dolum ſtudio generationis commenta Judam
u *Gen.*38.11. *& ſeq.* conſilio prævertit *u*. Voluerunt multi Reges ac Prophe-
x *Luc.*10.24. tæ videre & audire, quod poſtea viderunt & audierunt
y *Joan.*8.56 diſcipuli Chriſti: nec tanto gaudio potiri potuerunt *x*:
z *Cant.*2.3. viſo in ſpiritu hoc die Abraham gaviſus *y* & ſponſa ſub
a 2. *c. Jovin.* umbra ſedebat illius *z*. Alii, ut Baſilius, Chryſoſto-
mus, Theodoretus, Euthymius, Thomas præterea
Hieronymus *a*, ſumunt de gaudio ex remiſſione pecca-
torum, & poſt luctum de illis: quo pacto *beati lugentes*
b *Mat.*5.5. *quia conſolabuntur b*, Et, *cor noſcens amaritudinem ani-*
mæ ſuæ gaudium conſequitur, in quo non miſcebitur ex-
c *Pro.*14.10 *traneus* c: & *triſtitia ſecundùm Deum, pœnitentiam in*

A *ſalutem ſtabilem operatur d*, ac proinde vertitur *in gau-*
dium e, atque *ſecundùm multitudinem dolorum in corde* — d 2. *Cor.* 7. 10.
conſolationes divinæ *lætificant animam f*. De gaudio hoc
lætitiaque dictum verſu 10. Eſtque commune cuilibet — e *Joa.*16.20.
juſto ſicut charitas & alii fructus Spirit. ſancti, & ap- — f *Pſ.*93.19.
pellatur etiam *gaudium in Spiritu ſancto g*. Certè argu-
mentum valdè alienatæ à Deo mentis eſt, quando bo- — g *Rom.*24.17
ni ipſius quod perdidit obliviſcitur, neque per memo- — Mentis à Deo alienatæ argumentum.
riam quidem videt, ut loquitur Gregorius, quod priùs
per actionem tenebat *h*. — h *Pr. dial.*
Aliud eſt gaudium quoddam ſuavius ex peculiari fa-
vore divino, ex inſpirationibus ac motionibus inter-
nis, ex guſtu ſpirituali & viſitatione quæ nonnullis ju-
ſtis confertur à Deo; ſed poſt lapſum & pœnitentiam
non reſtituitur ſemper. Sic Bernardus *i* locum præſen- — i *Ser.* 3. *in Cant.*
tem intellexit, ac de iis quæ poſſint dicere *k*, *oſculetur* — k *Cant.*1.1.
me oſculo oris ſui. Huc revocatur opinio de ſpiritu prin-
cipali, quòd prophetam ſignificet, ſed præſertim ut ver-
ſabatur circa Meſſiæ adventum, & ipſius myſteria; quod
eſt principale objectum prophetarum. Paulus *l* præfert
prophetiæ donum aliis. David *m* autem jam dixerat *in-* — l 1.*Cor.*14.1. 5.39.
certa & occulta ſapientia Dei manifeſtata ſibi, & ſequenti- — Prophetiæ donũ aliis prælatum.
bus verſibus offert ſe alios docturum, ſi nempe recipiat — m *veſ.*8.
prophetiam, & annuntiaturum laudem Dei, nimirum
novis propheticis Pſalmis: ſed præcisè etiam prophetiæ
dono. Magis probabile videtur *lætitiæ* nomine intelli-
gi, ſaporem illum Divinum, quem quidam ex ſingula-
ri privilegio deguſtant, propter præſentiam ſpiritus
principalis, quæ hoc operatur, ut confirmatior, & con-
ſtantior quis in Dei perduret obſequio, & à ſalutari de-
nominatur lætitia illa, vel quia index eſt ſalutis ſalva-
tioniſque: vel à Jeſu Salvatore, quoniam tale munus — n *Ser.*35.*de Sanctis.*
ut reliqua meruit & impetravit à Patre, ac miſit etiam — o *Heb.*12.2.
Spiritum ſanctum dulcem hoſpitem animæ, dulce re- — p *Pſ.*51.4.
frigerium, in labore requiem, in æſtu temperiem, in — q *Jer.*31.22.
fletu ſolatium, datorem præmia gaudii paracletum, — r *Ibid.*
conſolatorem, cujus adventu totus in orbe terrarum — ſ *Chro. Fra. m. p. l.*5.*c.*6.
mundus exultat: vel quia non decet aliud quærere quàm — Sancti Bern. recreatio ſuaviſſimo muſici inſtrumenti ſono.
in Domino, quodque conferat ad ſalutem, ut perpendit,
putatus Auguſtinus, *n* revera poſterior quum citet Iſi-
C dorum, & fortaſſis Fulbertus Carnotenſis Epiſcopus:
vel quia convenit ſalutem conſecutis, ac perfectè ſanis; — Deus nonnumquam à juſtis etiam ſe ſubtrahit.
quum quidquid aliud in rebus creatis oblectet, ægri ſit
ſolatium potiùs ac malè affecti, & non tam intus re-
creet, quàm foris & veluti in ſuperficie, quia non in ſpi-
ritu, ſed in carne: idque adhuc ſi ſint inhoneſtæ volu-
ptates, quas hìc innuit David memor adulterii: vel — Quod ſub dilatione præſtatur dulcius accipi ſolet.
quia non eſt eo dignus qui exemplo Chriſti non prius
crucem ſuſtinet, quam ille, propoſito ſibi gaudio *o*,
Chriſtus noſter Lamuel, ideſt, cum quo Deus *ſiceram* — t *to.*9.*de ſcala Par. c.*8.
dari mœrentibus & vinum non vult *his qui amaro ſunt* — u *l.*9. *var.*
animo p. *Deliciis diſſolvitur filia vaga q*; ut confirme- — x *Ser.* 17. *in Cant.*
tur eget lætitiæ ſalutaris, ideſt, ejus viri, quem *circum-*
dedit mulier r virgo. Primus Beati Franciſci ſodalium — y *or. de nat.*
Bernardus, quum reddi ſibi lætitiam iſtam flagitaret — z *Joa.*15.11.
quam Deus dies ipſos octo ſubtraxerat, ſuaviſſimo in- — a *Mat.*25.21
ſtrumenti muſici ſono divinitus recreatus adeo eſt, ut ſe — Beatitudinis præguſtus.
niſi conquieviſſet examinandum omnino crederet *ſ*.
Subtrahit Deus ſe nonnumquam etiam à juſtis, quia — b *Joa.*16.22.
dulcius accipi ſolet, quod ſub aliqua dilatione præſta- — c *Coll.*1.*c.*13
D tur, ut docent Auguſt. *t*, Caſſiodorus *u*, Bernardus *x*, Na- — d 7. *Eth.* 11.
zianzenus *y*. Gaudium noſtrum implebitur quum gau- — e *Coll.*4.*c.*2. 3.4.5.6.
dium Dei erit nobis *z*, & quum intraverimus *in gaudium*
Domini noſtri a, gaudium noſtrum *nemo tollet à nobis b*. — Ab ingenti lætitia in repentinam mœſtitiam lapſus unde gignatur interdum.
Præguſtus beatitudinis in præſenti Divina conſolatione
eſt: Quid enim, ait Caſſianus *c*, tam propriũ veræ beati-
tudini, tamque poteſt eſſe conveniens, quàm tranquilli-
tas jugis, & gaudium ſempiternum? Ariſtoteles *d* μακά-
ριον nominatum tradit à verbo χαίρειν, hoc eſt, beatum a — f *cap.* 4.
gaudendo. Idem verò Caſſianus *e* exactè rationes tres — Negligentius quodammodo cuſtodiunt quæ facilè reparari poſſe creduntur.
dat unde orietur interdum repentina commutatio men-
tium ab ineffabili lætitia, in mœſtiſſimam animi deje-
ctionem, & ex alacritate cordis magna, ineffabiliq; gau-
dio, ſubitò anxietate repleamur, & irrationabili quo-
dam mœrore premamur. Cauſſas refert vel in negligen-
tiam noſtram, vel in impugnationem diaboli, vel in diſ- — g *Pſ.*44.8.9.
penſationem ac probationem Domini. Illud item do- — h 1.*Reg.*16.3
cet *f* quodammodo negligentiùs cuſtodiri ſolere, quid- — i. 2. *c.*2.4.5.6. 5.3.
quid creditur facilè poſſe reparari. Affluebat antea Da- — Spir. S. ter, Apoſtolis acceptus.
vid lætitia ter unctus *oleo lætitiæ g*, *pleno cornu h*, quum ſe-
mel tantùm Saul, idque lenticula *i*: poſt perditam pre- — i 1.*Reg.* 10.1

catur enixiſſimè, poſt jacturam pluris æſtimans bonum amiſſum. Apoſtolos etiam affirmari poſſumus ter Spiritum ſanctum accepiſſe quum baptizati ſunt à Chriſto, antequam moreretur, poſt reſurrectionem *a*, poſt aſcenſionem *b*, quando antequam veniret, credi poteſt hæc verba hiſve ſimilia Patri ſuppliciter protuliſſe: Redde nobis lætitiam ſalutaris tui (gaudium in Spiritu ſancto, qui eſt ſpiritus etiam Chriſti *c*; & promiſſus etiam nobis ab illo ſub vocabulo *Paracleti*, ſive *conſolatoris d*.) Ceterùm *reddendi* verbo videtur David exigere debitum, ſicut Paulus *e* reddendam ſibi coronam juſtitiæ ajebat à juſto judice; & Chriſtus *f* operariis quod juſtum eſt daturum ſe dicebat.

a Joa.10.22. b Act.2.2. c 1.Pet.1.11. d Joa.14.16. e 2.Tim.4.12. f Mat.10.9.

Et ſpiritu principali confirma me.) Hieronymus, *Spiritu potenti*. Alii qui vertunt etiam de Hebræo, quos non debeo ſemper nominare, *ſpiritu voluntario*, ſpontaneo, ultroneo, libero, libertatis, ut liberali, munifico, principe, digno Principibus, nobili. Quod autem quidam in tertia perſona vertunt *confirmet* aut *confirmabit*, referentes ad ſpiritum, ut ipſe confirmet, cauſſa eſt quia littera *Thau* eſt ſignum tertiæ perſonæ fœmineæ in futuro, & ſecundæ maſculæ, verbum cum affixo eſt תסמכני *thiſmecheni*. Chald. *ſpiritu munificentiæ*, quamvis in textu Nebienſis pro נדבותא *niduutha*, quod ſignificat illa omnia quæ Hebræum nomen נדיבה *nedinab*, legat נבואתא *neuuatha*, quod eſt prophetia. Valet autem נדב *nadau*, thema Hebræi nominis *aliquid ſponte largiri*, offerre de ſuo, liberalem ac munificum eſſe in donando; ſoletque paſſim ab interprete reddi *ſponte offerre*. Inde נדיב *ſpontaneus*, voluntarius, ultroneus, liberalis, & à liberalitate denominatus, Princeps pronus ad beneficentiam: & nomen *thoar* ſive formæ, quod hìc habetur נדיבה *nediuab*, quod alicubi *g*, vertitur deſiderium; ab aliis, anima, vel principatus: & aliud ſimile נדבה *nedauah ſpontanea oblatio* h, *votum i*: & pluvia voluntaria dicitur נדבות *nedauoth k*, quaſi dicas voluntatum, & *principum l* pro principatu, Græcè ἀρχῇ נדבות *nedauuth*. Fortaſſis Chriſtus quos beneficos & εὐεργέτας legimus in Luca *m* nominavit Hebræo, ſeu Syrochaldæo vulgari ſermone נדיבים *nedivim*: potuit eodem Paulus alluſiſſe ſcribens, quod *hilarem datorem diligit Deus*. Princeps voluntarius eſt, quia ſui juris, & quia leges ſuas ſponte ſervat, ut de Ægyptiorum Rege quotidie ante aram ipſomet aſtante, magna ſacerdos voce ad populum prædicabat *n*; quod eſt velle auctoritatem Regiam de juris pendere legibus, ſubmittere principatum, alligatum ſe legibus profiteri; quod Theodoſius, ac Valentinianus lege quoque lata pronuntiaverunt, affirmantes vocem eſſe dignam majeſtate Regis *o*. Jam docui ſuperius quot hoc loco modis *principalem ſpiritum* accipere liceat, vel pro perſona una Trinitatis quam volunt plures eſſe primam, aliqui etiam tertiam: ut etiam Origenes *p* (quia in ſpiritus alios ita *q* principatum habet, ſicut filius Dei in eis qui vocantur quoque *filii Dei r*.) Præterea Irenæus *ſ*, dicens in Pentecoſte deſcendiſſe *t*. Et Ambroſius *u*, ut ſit Spiritus ſanctus princeps cauſſa ſecundùm dignitatem & efficaciam noſtrę ſalutis auctor qui regat, mentem confirmet, affectum quo velit trahat; cui ſimilia dicuntur à Cyrillo *x*, & Chryſoſtomo *y*. At quod attinet ad Origenis rationem, legimus, a Paulo *z*, nominatum principem ſpirituum, qui non magis tertia quàm prima perſona intelligitur, niſi quatenus magiſterium ac inſtitutio noſtra tribuatur Spiritui ſancto. Item accipitur pro interno quodam divinæ gratiæ munere per quod ἡγεμονικὸν quod hic Græcè eſt pro principali, pars animæ rationalis præcipua perficiatur & dirigatur, ut Nicetas *a* docet. Hac ratione vellet David, qui graviter Uriam læſerat, deinceps cunctis benefacere, prodeſſe, gratus & gratuitus eſſe; vellet non amplius mancipium peccati eſſe: & quod Alexandro objectum eſt, quum imperet aliis, cupiditatibus ſervire; nec enim libertas *b*, *niſi ubi ſpiritus Domini*: & non verè liber eſt, niſi quem filius liberat *c*, habetque caſtitas à David violata σεμνότητα, pro qua is qui dicitur Hieronymus *d*, apud Paulum *e*, ubi *gravitatem*, interpres habet poſuit *caſtitatem*, quaſi hanc appellet majeſtatem. Explicat Chryſoſtomus *f*, de dono quo dominetur David affectionibus & cohibeat voluptates. Vellet pronus, facilis, alacer, hilaris reddi ad exequendum quæ præcipit Deus; vellet pro dignitate regere ſubditos, dignus ob peccatum & peſſimum exemplum abdicari regno. Vellet quaſi denuo initiari Rex, ac inaugurari manuum impoſitione: ſicut Joſue repletus *ſpiritu ſapientiæ g*, quod Hebræo confirmandi verbo exprimitur סמך *ſamach*: unde videri poſſet manaſſe ritus ſacramenti quod appellamus confirmationis & impoſitionis quoque manuum, de quo aliàs egimus; ſed error eſt ob peccatum mortale amitti jus Regni & Principatus. Vellet in recuperata gratia & amicitia Dei ſtabiliri, ac in ſuſcepto novo propoſito, per modum jurantis, & ſtatuentis cuſtodire judicia juſtitiæ divinæ *h*; quod eſt principale, ideſt, inſigne quoddam donum, nec niſi eorum qui ſunt regnaturi cum Deo in æternum. Vellet non ampliùs nutare, nec de divina umquam miſericordia diffidere; ſed confirmari in verbis Dei *i*. Clemens Romanus *k* adhibet in oratione pro Baptiſmum petentibus ut reddita ipſis lætitia ſalutaris Dei, ſpiritu principali confirmentur non ampliùs fluctuent. Athanaſius *l* uti nos vult eadem prece ut quoties turbas creant animi motus, Dei ope tamquam baſi ſuſtentati, permaneamus immoti. Vellet, ex Auguſtino, certior & certior de venia reddi, nec ampliùs vultum ſuum quaſi in diverſa præ metu mutari. Voluntarios non vult Deus & ut ante dixi, *hilares datores m*, atque ſacrificatores *n*, & ut Hebraicè habetur Pſalmo CIX. *o* populum voluntatum aut devotionum aut populi Dei duces ſpontaneos, pro eo quod legimus, *tecum principium*, עמך נדבות *hham meha nedauoth*, nihil violentum perpetuum: quod voluntarium non eſt, ne diuturnum quidem eſt, ait Nazianzenus *p*: citò ſolvitur quod neceſſitate fit; inquit Hieronymus *q*; quod voluntate arripitur, perſeverat; ſi invitum cogeret Deus hominem, ut ſcribit Bernardus *r*, aſinum haberet non hominem, regno ſuo propterea minùs capacem: Qui liberos conſtituit, multo magis attrahit, inquit Chryſoſtomus *ſ*, expendens Chriſti verba *t*; *ſi quis vult venire poſt me*. Soli qui ſe *propria voluntate* offerunt *diſcrimini*, invitantur ad benedicendum Domino *u* בעם המתנדבים *hamminath devim habham* ſe ſe ſponte offerentes in populo, *princeps ea qua digna ſunt principe cogitat, & ipſe ſuper duces adſtat*, ubi eſt Hebraicè *princeps principalia cogitabit & ſuper principalia conſurget*, aut ſuper magnificentias, ſuper ſpontaneas oblationes, ſuper liberales largitiones: non autem cogitabat *fatua*, *iniquitatem x*, ſimulationem, fraudes. *Non vocabitur ultra is qui inſipiens eſt, princeps, nec fraudulentus appellabitur major y*. Talis fuerat contra Uriam David: pro Principibus verò LXX. εὐσεβεῖας *pios* reddiderunt. Noti etiam in militia Romana voluntarii voloneſque & obſequentes, operam ſuam reipublicæ extra ordinem pollicentes, quamvis emeritis jam ſtipendiis eſſent aut ſervi loco liberorum, qui deerant *z*. Apoſtolos veriſimile eſt, ſicut lætitiam ſalutaris petiiſſe dixi, poſt aſcenſionem Chriſti promiſſum ab ipſo gaudium in Spiritu ſancto, ac ipſummet Spiritum ſanctum, ita ut ſpiritum principalem, ut liberè ac tamquam principes ſuper omnem terram memores eſſent nominis Dei *a*, & quum omni fiducia loquerentur verbum illius *b*. Decet hos quoque noſtræ meminiſſe dignitatis, ac principes conſtitutos per ſpiritum filii Dei, quem ille miſit in corda noſtra clamantem *Abba pater c*, quodque *qui ſanctificat, & qui ſanctificantur ex uno d omnes*, & *non confunditur* conſubſtantialis filius *vocare nos fratres e*. Quum Angelos faciat *miniſtros f* noſtros, qui hoc *contemnunt erunt ignobiles g*. Monemur ſimul non cum Deo tantum, ſed etiam cum proximo liberaliter agere, nec avaritiæ catenis illigari, quæ eſt *idolorum ſervitus h*. Jam pridem antè dixi per *ſpiritum rectum* ſecundam; per *ſanctum*, tertiam; per *principalem* primam perſonam deſignatam videri nonnullis: aliis eamdem tertiam: quibuſdam tertiam per principalem. Hoc ultimo modo principalis cenſetur ſpiritus, Spiritus ſanctus, quia ipſi attribuitur miſericordiæ excellentiſſimum attributum. Collector ſpeculi exemplorum *i*, narrat quum perdito cuidam adoleſcenti, primùm Pater, deinde Filius apparentes minati eſſent æternam damnationem, poſtremò Spiritum ſanctum veniam & beatitudinem promiſiſſe, atque conſtituiſſe. Lectu digna hiſtoria.

g Job.50.15. h Deu 16.10 Amos 4.5. i Nu 15.3. K Pſ.67.10. l Pſ.109.3. m c.22.25. n 2.Oſt.9.7. o Diod.l.ſ. pi..dig.n.vox c. de leg. Spiritum principalem quot modis accipere liceat. q in c 8. Ep. ad Rom. r Dan.3.65. Rom.8.23. Heb.1.6. ſ Theſ.5.5. & de malis. 1. Reg. 16. 23. l.3.22. Pſ.77.49. Jud.9.23. Pſ.81.6. t l.3.c.19. u Act.2.2. x de Apol. David.c.8. y in Jo.c 28. z Hom.3. de Spiritu S. a Heb.12.9. b in or.44. Naz. de Pent. Alexandro objectum, quum imperaret aliis voluptatibus ſervire. c 2.Cor.3.17 d Joan.8.36. e in c.2 ep. ad Titum. f Tit.2.7.

g Hom. de Spirit. S. h Nu.27.18. Deut.34.9. Ritus ſacramenti confirmationis & impoſitionis manuum unde manare videri poſsit. i Pſ.118.10. K iaid 28. l 8.Conſt.c.8 m ep. ad Ammia. n 2.Cor.9.7. o Pſ.53.8. p verſ. 5. Nihil violentum perpetuum. q Oh.37. Cito ſolvitur quod neceſsitate fit. r in Oſe.c.7. Quod voluntate arripitur, perſeverat Si invitum cogeret Deus hominem aſinū haberet non hominem. ſ Ser. de dil. Deo. t Hom. de ad. crucis, & im. 56. in Mat. u Mat. 16. 24. x Iud.5.9. y Iſ.38.8. z Ibid.5.6.7 a Ibid.5. b Liv.l.3.e 5 37. Matr.l.1.c. 1. Alex. ab Ale.l.6.c.21 c Pſ.44.18. d Act.4.29. e Gal.4.6. f Heb.8.13. g Ibidem. h Ibidem 7. Pſ.103.4. i 1.Re.2.30. Gal.5.20. Ep.5.5. diſt.10.exa. 1. De perdito quodam adoleſcente tradita.

Verſ.

Verſ. 15.) Docebo iniquos vias tuas: & impii ad te convertentur.

UT reus judicem flectat, ſupplexque impetret cum venia priorem reſtitutionem numerum, ac perſeverantem in Dei ſervitio famulatum; non contentus ut aliàs fateri ſimpliciter culpam atque deprecari pœnam *a*, parce peccato meo, multum eſt enim, inſtruit libellum ſupplicem honeſta conditione. Pollicetur multa, nulla proferens vetera merita ut poterat, utque Job *b* legimus feciſſe, & Ezechiam *c*. At in iſto verſu ſe ut ſatisfaciat aliqua ex parte offenſæ divinæ, peſſimoque exemplo, propter quod *blaſphemare* fecerat *nomen Dei d*, deinceps dedocturum iniquos ac impios, ac effecturum, verbo etiam ſcriptoque, ut rectas Domini vias ineuntes revertantur ad ipſum, certi ſe conſequuturos miſericordiam, redituros in gratiam, recuperaturos ſi quæ priùs habebant divina dona, quemadmodum ipſemet poſt pœnitentiam ſit expertus. Sapientiſſimus inter tres David, ideſt, ut ita dicam, ſpiritum rectum, ſanctum, principalem, ſeſſurum ſe promittit *in cathedra e ſapientiæ*, qui prius *in cathedra* ſederat *peſtilentiæ f*. Hæc optima ſatisfaciendi ratio, & operiendi peccata propria, converti facere peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſicque *ſalvare animam* ejus *g*, quam traxerat malè vel vivendo, vel docendo in ruinam. Difficilis labor dicendi ut oportet, ac duplici propterea honore dignus, judice Paulo *h*, cui ut id faceret, & evangelizaret ac portaret nomen Chriſti, Chriſtus oſtenſurum prædixit quanta oporteret pati *i*. Inſignè victoriæ laureola vel laureola doctoribus æquè ſua, ut Martyribus & Virginibus aſſignatur. Dolores experiuntur parturientium, doctores *k*: omnibus illis *omnia fieri* oportet, ut *omnes lucrifaciant & ſalvos faciant l*, tot addita mirabilia ſigna non perſuaſerunt Pharaoni *m*, nec tot Chriſti miracula Judæis. *Inſcitia bellum grave n*, quantum erroris, quam pravi confirmarint habitus & paſſiones! lege commentarium noſtrum in Sapientiam. Jeremiam dedit Deus *in civitatem munitam, & in columnam ferream & in murum æreum*, ut bellantes adversùs eum non prævalerent *o*. Ideò fugiebat Jonas, totieſque apud Prophetas vocatur *onus verbi Domini*. Et Paulus Evangeliſtam ſeu prædicatorem in omnibus laborare præcipit atque *in omni patientia & doctrina p*, ut ignis ardens *malleuſque conterens petras*. Debent eſſe verba doctoris Chriſtiani *q*, & ut gladius *r* qui manu agitandus eſt. Alias ex officio arguentem arguunt omnes niſi ab his quæ arguit alienus exiſtat. Si Arnobium ex infideli Catechumenum non recepit Eccleſia, priuſquam adverſus priſtinam religionem velut obſides daret libros à ſe conſcriptos *ſ*, quid par eſt ab iis exigi, qui ex hæreſi reditum cogitant ad Orthodoxam fidem? Berengarius quum toties relapſus in hæreſim, decepta fictis Palinodiis Eccleſia, morti propinquus eſſet, epiphaniorum die cum lacrymis dixiſſe fertur, memor quam multos infeciſſet hodie in die apparitionis ſuæ apparebit mihi Dominus meus Jeſus Chriſtus propter pœnitentiam ut ſpero ad gloriam: vel propter alios ut timeo, ad pœnam *t*. Quamquam Baronius *u* ſubdubitat an in Eccleſia Catholica vitæ periodum Berengarius clauſerit. Non temerè David recipit ſe docturum, recto, ſancto, principali jam ſpiritu præditus, ut antè quoque monui, ac mundatus, lotus, dealbatus, recuperata etiam incertorum & occultorum ſapientiæ manifeſtatione. *Rectitudo ſpiritus* ad prudentiam ſpectat: *ſanctitas* ad mores, *principalitas*, quam vocat Hieronymus *potentiam* ſive *fortitudinem*, ad vehementiam zeli. Talibus ornamentis decorati prophetæ alii, ut Iſaias *calculo* præmundatus *ignito x*, Jeremias *y in utero ſanctificatus* ac *in utero tactus z*: Elias ſpiritu & virtute munitus, eique poſtea ſimilis Joannes *a*; ante iſtos Moſes Aaronque *b*, alter ſapientia inſignis, alter eloquentia. Utrumque in noſtro David Ricardus obſervat: primum in manifeſtatione incertorum & occultorum ſapientiæ divinæ: ſecundum in uſu parabolarum & propoſitionum *c*: ambas ego in locutione ſapientiæ meditationeque prudentiæ, tum in parabola & propoſitione *d*. Ad Zorobabelem quem Hieronymus *e* inter alia magiſtrum in Babylone ſonare vult, ac reductorem eorum qui erant in Babylone in terram repromiſſionis. Zacharias *f* ſcribit *verbum factum* non in exercitu nec in robore, ſed in ſpiritu ad explanandum montem magnum. Paulus denique prædicationem ajebat eſſe in oſtenſione ſpiritus & virtutis *g*. Exemplo diſcitur diſciplina *h*, & probum patrem eſſe oportet qui gnatum ſuum eſſe probiorem quam ipſe fuerit, poſtulet *i*. Tunc juſſi ſumus audire doctorem Chriſtum, quando transfiguratus eſt; de exceſſu mortis locutus, teſtes habuit Moſem & Eliam *K*. Doctores agnoſcit Eccleſia præcipuos Petrum negatorem priùs Chriſti *l*, & Paulum blaſphematorem & perſequutorem *m*. Iſtos quaſi *Rhinocerotas ſervire* fecit Deus ſibi, *morari ad præſepe* ſuum, alligavit *ad arandum loro ſuo, & confringendas glebas: fiduciam habuit in magna fortitudine eorum* (quam ipſe contulit) *dereliquit eis labores ſuos: credidit illis quod ſe mentem reddent ei, aream ejus congregabunt n*. Nulli crebrius teruntur, leguntur, audiuntur, in Eccleſia quam David, Matthæus, Paulus, ut alias notavi. Et Innocentius III. hìc obſervat, doctores propterea iniquorum idonei, quia tales aliquando. Omnem Deus interdum patientiam oſtendit in aliquibus peccatoribus, ad informationem eorum qui credituri ſunt illi in vitam æternam, ut de ſeipſo idem ſcribit Paulus *o*. O quam utilis, ait hoc loco Gregorius, peccatorum remiſſio, quæ converſos non ſolum à peccatis liberos, efficit, ſed etiam alios à via impietatis & injuſtitiæ retrahit, flammam charitatis accendit. Hæc eſt charitatis evidens probatio, ut cui per gratiam Dei contigerit à peccatorum vinculis eripi, ipſe ex zelo juſtitiæ ſtudeat ad ſpem veniæ delinquentes hortari. Nullum quippe tam gratum Deo eſt ſacrificium, quàm zelus animarum.

a Pſ.24.11. b c.31.1.& ſeq. c Iſa.38.3. d 2.Reg.12.14. e c.83.8. f Pſ.1.21. g Jacob.5.18.19. h 1.Ti.5.17. i Act.9.16. Doctoribus ut & Martyribus & Virginibus aureola ſua aſsignata. K Gal.4.19. l 1.Cor.9.22 m Exo.7.& ſeq. n Sap.14.22. o Jer.1.18.19. p 1.Tim.4.2 q Jer 23.19. r Ep.6.17. Arguentem arguūt alii niſi ab his quæ arguit alienus ſit. Arnobius ex infideli catechum. ut receptus. ſ Hier. in add. ad chro. Euſeb. t Guill. Mal. Barienſ. 3. ser. Anglic. u To.11.ann. pa.610.ann. Chri.10.88. Berengarii morientis dictum. Circa eum controverſia. x Iſ.6.6. y Jer.1.5. z Ibidem 9. a Luc.1.17. b Exo.4.14. & ſeq. c Pſ.77.2. d Pſ.48.4.5. e in c.1 Ag. 34. f c.4.6.7.

g 1.Cor.2.4 h Prov.24.32. i Plaut. in Pſeud act.1. Scena 5. K Marc.17.3. Doctores Eccleſiæ ut præcipui Petrus & paulus alter negator prius Chriſti alter blaſphemator & perſecutor fidei. l Mat.26.72 m 1.Cor.15.9. n Job.39.10.11.12. o 1.Tim.1.16

Docuit Theodoſium Imperatorem David. Nam Ambroſius objicientem, quum de homicidio Theſſalonicenſium reprehenderetur & David peccaſſe, juſſit, ut ſecutus errantem, pœnitentem ſequeretur; & hac ratione ad publicam agendam pœnitentiam induxit. Theodorus Scutariota apud Nicetam Choniatam *p*, iſtam doctrinam refert ad novum Teſtamentum: quia David alter erat à Moſe, poſtque Davidem Evangelica legiſlatio.

p 4.Th.c.5.

Docebo iniquos.) Nihil refert quod Auguſtinus *q*, & Caſſiodorus atque auctor quæſtionum utriuſque teſtamenti *r*, legât *doceam* pro docebo, ut contingit aliis nonnullis verbis ejuſdem conjungationis ſecundæ, quemadmodum & quartæ, ut *eam* pro ibo, &c. Putant aliqui nomen hoc reſpicere damnum aliis inferentes; *impiorum*, eos qui magis propriè ac immediatè lædant Deum. Atqui Hieron. ſecundo loco reddit *peccatores*, nec in Hebræis פשעים *peſchebhim* חטאים *chattaim* talis vis ineſt; ſed ſynonyma videntur, ut Lyranus quoque monet, ac potius gravior primi ſignificatio quam ſecundi. Sed proprietatem diſtinctionemque retinendo; *iniquos docere* de his intelligetur, qui ſalva peccant fide; *convertere impios* de illis qui fide carent, nam & inter gentes *blaſphemare* fecerat David *nomen Dei ſ*. Et infidelium converſioni nocere non parum ſolet improbitas fidelium. Innuit Urbanus IV. hunc ſenſum, & apertius traditur ab Auguſtino, Ruffino, Beda. Thomas vero & Hugo exponunt de peccantibus contra proximum & Deum. Haimo hinc infert, quod illi qui propter peccata degradantur in Eccleſia, peracta pœnitentia poſſunt reſtitui, aitque canonem quemdam qui videtur contrarius, eſſe ſingulare ſecundùm ſimulariè, ideſt ſimulatè, pęnitentes magis, quam ſecundùm veritatem: generalem autem ſententiam eſſe habendam, ut ſi divino judicio pęnitentia peracta comprobetur, in ſuam dignitatem priſtinam perſona reformetur. Definitur hoc à Callixto I. *t* probaturque Davidis exemplo & Petri, & errare dicuntur qui oppoſitum dicant, atque contra traditas Eccleſiæ claves diſputare & agere videri: Davidem poſt pœnitentiam, & alios docuiſſe & ſacrificium DEO obtuliſſe, ac dediſſe exemplum Doctoribus ſanctę Eccleſiæ, ſi lapſi fuerint & condignam pœnitentiam Deo geſſerint, utrumque facere poſſe. Idem affirmat, & hoc loco Hieronymus confirmat *u* ſcribit etiam, Davidem *x* tantum profeciſſe, ut dudum peccator, & pœnitens tranſierit in magiſtrum: confeſſionemque & pulchritudinem coram eo fuiſſe, & qui ſua confeſſus fuerat peccata, ac dixerat *y*, *putruerunt ac corruptæ ſunt cicatrices meæ à facie inſipientiæ meæ*, fęditatem vulnerum in ſanitatis decorem commutaſſe. Is qui creditur Chryſoſtomus auctor Commen-

q Hic & 3. cont. Creſ. c.46. r apud Aug. tom. 4. c.12. ſ 2. Reg.12.14. Propter peccata degradati in Eccleſia, peracta pęnitentia poſſunt reſtitui. t Epiſt. ad Epiſ. Galliæ, & habetur d.50. c. ponderet. u in c.3. Michea & habetur d.50. c. cum exaudiero. x Epiſt. 46. y Pſ.37.6.